

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1914.

Första kammaren.

Nr 71.

Tisdagen den 8 september.

Kammaren sammanträdde kl. 12 på dagen.

Herr talmannen yttrade: Sedan vi sist voro samlade här har kommit ett dödsbud, som för många av oss varit ett personligt sorgebud och som för visso icke lämnat någon av kammarens ledamöter oberörd. Greve Gustaf Sparre har slutat sin långa ärorika levnad.

Här är icke platsen att söka teckna den offentlige mannen; den bilden tillhör historien om vårt svenska samhälles utveckling under de sista decennierna av det gångna seklet. Stort var hans inflytande, mycket har han verkat. Partiman var han aldrig; makt åträdde han icke. Han ville gagna och han kunde det; hela hans personlighet var ägnad att inge förtroende och detta skänktes honom villigt och rikligt. Klart insåg han, att för samhällets växt till enhet och styrka fordras att hänsyn tages till de skilda intressena därinom, och hans väg betecknades därför aldrig av hårdnackad ensidighet. Men aldrig offrade han heller vad han ansåg vara rätt för att tjäna ett intresse, om det så också var hans eget. Här var han oböjlig. Utan fläck gick han ut ur det aktiva politiska livet.

I många år satt han sedan i första kammarens talmansstol, ett mönster för en talman. Formerna behärskade han, men formen behärskade icke honom — han kände sin kammare och kände med den. Avhållen och vördad av alla gav han i gengäld åt en och var icke endast yttre vänlighet, utan ett rent personligt intresse. Han hade första kammaren kär och alla, som dit hörde. Och ännu under sina sista år följde han med uppmärksamhet vad här skedde och nitälskade varmt för första kammarens heder och styrka.

Nu är han borta. En lycklig man säga de, som följt hans färd genom livet mer på avstånd; en ädel man vitna de, som kände honom nära.

Herr vice talmannen erhöll därpå ordet och yttrade: Jag ber att få hemställa, att kammaren måtte uppdraga åt herr talmannen att till greve Sparres efterlämnade maka och övriga

Första kammarens protokoll vid senare riksdagen 1914. Nr 71. 1

efterlevande framföra uttrycken av kammarens deltagande i deras djupa sorg och beklagande av den förlust, som genom greve Sparres bortgång drabbat dem och fäderneslandet.

Denna hemställan bifölls enhälligt.

Herr statsrådet friherre *Beck-Friis* avlämnade Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 280, med förslag till lag innefattande tillägg till 17 kap. 4 § handelsbalken.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av bankoutskottet i dess memorial nr 20, punkten 1, förslagna och av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill antaga Kungl. Maj:ts förslag, så vitt angår distriktslantmätaren *Gustav Wilhelm Müntzing*, och sålunda medgiva, att distriktslantmätaren *Müntzing* må från och med månaden näst efter den, varunder han efter uppnådda 65 års ålder avgår från sin berörda befattning, under sin återstående livstid åtnjuta utöver den pension, vartill han finnes berättigad, en årlig tilläggspension från allmänna indragningsstaten å sådant belopp, att tilläggspensionen tillsammans med distriktslantmätarpensionen uppgår till 2,080 kronor för år röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen, i likhet med andra kammaren, avslagit Kungl. Maj:ts förslag om tilläggspension åt distriktslantmätaren *Müntzing*.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja—102;

Nej — 35.

Sedan protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 540, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 70 ja och 134 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 172 ja och 169 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av bankoutskottet i dess memorial nr 20, punkten 2, föreslagna och av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den som i likhet med första kammaren vill med avslag å utskottets hemställan bifalla Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning och alltså medgiva, att kommissionslantmätaren *Magnus Willgott Huss* må från och med månaden näst efter den, vari avsked från kommissionslantmätartjänsten varder honom beviljat, under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten åtnjuta en årlig pension av 900 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen, i likhet med andra kammaren bifallit vad utskottet i denna punkt hemställt och sålunda avslagit förevarande proposition, nr 197.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 105;

Nej — 32.

Sedan protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren ankom därifrån ett protokollutdrag, nr 541, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 89 ja och 117 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 194 ja och 149 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionen.

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet den under sammanträdet avlämnade kungl. propositionen.

Anmälades och bordlades första särskilda utskottets utlåtande nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 58 angående ny härordning; nr 59 med förslag till värnpliktslag; nr 60 angående sjöförsvarets ordnande; nr 61 med förslag till lag angående förlängd tjänstgöring i vissa fall för värnpliktiga, tillhörande flottan; nr 80 med förslag till förordning om ändrad lydelse av § 2 i förordningen den 1 juni 1912 om understöd i vissa fall åt värnpliktigs hustru och barn (familjeunderstöd); nr 81 med förslag till lag om förbud i vissa fall mot värnpliktigs skiljande från tjänst eller arbete; nr 85 med förslag till förordning om värnsskatt m. m.; nr 138 angående vissa engångskostnader för lantförsvarets ordnande; nr 149 angående särskild ersättning till personal tillhörande infanteriregementes reserv

och till viss övertalig personal vid infanteriregemente samt angående tillägg för vicekorpralsbeställning eller särskilda befälsarvoden till vissa volontärer vid infanteriet i anledning av övning vid armén av årsklassen 1914 yngre; nr 153 angående riksdagens samtycke till antagande av ett utav svenska pansarbåtsföreningen gjort erbjudande av medel såsom bidrag till anskaffning av pansarbåtar; nr 156 angående vissa engångskostnader för sjöförsvarets ordnande; nr 159 angående upprättande av reservstater vid armén; nr 163 angående ändring i gällande grunder för pensionering av arméns befäl och underbefäl med vederlikar samt angående tiden för avgång ur tjänst; nr 230 angående anvisande av medel till vissa byggnadsföretag vid armén; nr 246 angående upprättande av reservstater vid marinen; nr 247 angående ändring i och tillägg till gällande grunder för pensionering av flottans befäl och underbefäl med vederlikar, samt nr 275 med förslag till ändrad lydelse av 9 och 24 §§ i det av Kungl. Maj:t för riksdagen framlagda förslaget till förordning om värnsskatt, ävensom i anledning av de inom riksdagens kamrar väckta motioner i dithörande ämnen.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets den 29 och 31 nästlidne månad bordlagda utlåtande nr 103, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående villkoren för statens övertagande i vissa fall av krigsrisk för fartyg och last, biföll kamraren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. förhöjning i gratialen åt avskedad manskap vid armén.

Föredrogs ånyo bankoutskottets den 29 och 31 sistlidne augusti bordlagda utlåtande nr 24, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjning i gratialen åt avskedad manskap vid armén, dels ock en i ämnet väckt motion.

I punkt 2 under tionde huvudtiteln i statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att i avbidan på den proposition, som kunde komma att avlätas i ämnet, beräkna en ökning av det å ordinarie stat uppförda anslaget till förhöjning i gratialen åt avskedad manskap, nu 294,000 kronor, med 500,000 kronor till 794,000 kronor.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i en till riksdagen den 12 juni innevarande år avlättn, till bankoutskottet för förberedande behandling överlämnad proposition, nr 188, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över lantförsvärsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen

dels medgiva:

att gratialet från Vadstena krigsmanshushkassa för underhållstagare, som vore född tidigare än den 1 januari 1847, finge utgå med 200 kronor;

att gratialet från Vadstena krigsmanshushkassa för underhållstagare, som under år 1914 förvärvat rätt till pensionstillägg eller

understöd enligt lagen om allmän pensionsförsäkring, finge utgå med 125 kronor;

att gratialet från Vadstena krigsmanshuskassa för underhållstagare, som under något av åren 1915—1918 förvärvat rätt till pensionstillägg eller understöd enligt nämnda lag, finge utgå med följande belopp:

till den, som år 1915 förvärvat rätt till pensionstillägg eller understöd, med 110 kronor,

till den, som år 1916 förvärvat rätt till pensionstillägg eller understöd, med 95 kronor,

till den, som år 1917 förvärvat rätt till pensionstillägg eller understöd, med 80 kronor,

till den, som år 1918 förvärvat rätt till pensionstillägg eller understöd med 65 kronor,

dock att underhållstagare, som redan enligt gällande bestämmelser ägde åtnjuta gratial till högre belopp än det, som enligt ovanstående skulle tillkomma honom, skulle äga tillgodonjuta det högre beloppet;

att korpraler och vice korpraler ävensom vaktmästare vid intendenturkåren fortfarande finge åtnjuta de till dem enligt nu gällande bestämmelser efter erhållet avsked utgående tillägg till de för avskedade soldater bestämda gratialen från Vadstena krigsmanshuskassa;

att såsom begravningshjälp efter avliden underhållstagare finge från Vadstena krigsmanshuskassa utgå ett belopp av 30 kronor;

dels besluta, att det under tionde huvudtiteln nu uppförda ordinarie anslaget å 243,640 kronor »till Vadstena krigsmanshuskassa» måtte utgå ur samma huvudtitel och i stället därstädes uppföras två ordinarie anslag, det ena å 106,000 kronor, benämnt »till arméns pensionskassa, ersättning för inkomster från Vadstena krigsmanshuskassas äldre medel» och det andra å 137,640 kronor under titel »till Vadstena krigsmanshuskassa»;

dels ock öka det å ordinarie stat under tionde huvudtiteln upptagna anslaget »till förhöjning i gratialen åt avskedat manskap»

nu	kronor 294,000: —
med	» 499,000: —
till	kronor 793,000: —

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehåft en inom andra kammraen av herr *C. Vahlquist* jämte tio andra av kammarens ledamöter väckt motion, nr 239, däri hemställts,

att riksdagen ville besluta,

att nuvarande och blivande underhållstagare från Vadstena krigsmanshuskassa måtte komma i åtnjutande av ett förhöjt årligt underhållsbelopp

vid fyllda 50 år till 75 kronor och
 » » 60 » » 100 » ;

Ang. förhöjning i gratialen åt avskedat manskap vid armén.
 (Forts.)

Ang. förhöjning i gratialen åt avskedad manskap vid armén.
(Forts.)

att till underhållstagare, som den 1 januari 1914 uppnått 67 levnadsår, gratialet från Vadstena krigsmanshuskassa måtte bestämmas till 200 kronor årligen;

att till underhållstagare, som drabbades av övergångsbestämmelserna i berörda lag, underhållet från Vadstena krigsmanshuskassa måtte bestämmas

för dem, som äro födda år 1847 till 125 kronor, och
 » » » » » » 1848 » 110 » ;

att såsom begravningshjälp efter avliden underhållstagare måtte få utbetalas ett belopp av 30 kronor;

att till bestridande av kostnaderna för de ökade underhållen det å ordinarie stat under tionde huvudtiteln uppförda årliga anslaget å 294,000 kronor under benämning »förhöjning i gratialen åt avskedad manskap» måtte höjas för år 1915 med antingen 676,000 kronor (enligt byråchefen Dickmans alternativ 1) till 970,000 kronor, eller 500,000 kronor till 794,000 kronor (enligt samme byråchefs alternativ 2);

att det under tionde huvudtiteln uppförda årliga anslaget av 243,640 kronor »till Vadstena krigsmanshuskassa» måtte uppdelas i tvenne anslag å sagda huvudtitel, ett å 106,000 kronor under titel »till arméns pensionskassa, ersättning för inkomster från Vadstena krigsmanshuskassas äldre medel» och ett å 137,640 kronor under titel »till Vadstena krigsmanshuskassa»; samt

att nu gällande bestämmelser beträffande korprals- och vice korpralstilläggs utgående måtte bibehållas oförändrade.

Utskottet hade i förevarande utlåtande på anförda skäl hemställt,

att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition, nr 188, och den av herr Vahlquist m. fl. i ämnet väckta motionen, II: 239, måtte

dels medgiva:

att gratialet från Vadstena krigsmanshuskassa för nuvarande och blivande underhållstagare, vilka uppnått en ålder av 60 år, finge utgå med 100 kronor;

att gratialet från Vadstena krigsmanshuskassa för underhållstagare, som vore född tidigare än den 1 januari 1847, finge utgå med 200 kronor;

att gratialet från Vadstena krigsmanshuskassa för underhållstagare, som vore född 1847, finge utgå med 125 kronor;

att gratialet från Vadstena krigsmanshuskassa för underhållstagare, som vore född 1848, finge utgå med 110 kronor;

dock att underhållstagare, som redan enligt gällande bestämmelser ägde åtnjuta gratial till högre belopp än det, som enligt ovanstående skulle tillkomma honom, skulle äga tillgodonjuta det högre beloppet;

att korpraler och vice korpraler ävensom vaktmästare vid in-
tendenturkåren fortfarande måtte åtnjuta de till dem enligt nu gäl-

lande bestämmelser efter erhållet avsked utgående tillägg till de för avskedade soldater bestämda gratialen från Vadstena krigsmanshuskassa;

Ang. förhöjning i gratialen åt avskedat manskap vid armén.

(Forts.)

att såsom begravningshjälp efter avliden underhållstagare måtte från Vadstena krigsmanshuskassa utgå ett belopp av 30 kronor;

dels besluta, att det under tionde huvudtiteln nu uppförda ordinarie anslaget å 243,640 kronor »till Vadstena krigsmanshuskassa» måtte utgå ur samma huvudtitel och i stället därstädes uppföras två ordinarie anslag, det ena å 106,000 kronor, benämnt »till arméns pensionskassa, ersättning för inkomster från Vadstena krigsmanshuskassas äldre medel» och det andra å 137,640 kronor under titel »till Vadstena krigsmanshuskassa»;

dels och öka det å ordinarie stat under tionde huvudtiteln upptagna anslaget »till förhöjning i gratialen åt avskedat manskap»

nu	kronor 294,000: —
med	» 354,000: —
till	kronor 648,000: —

Reservation hade avgivits av, utom annan, herrar *von Stapelmohr*, *Wijk* och *Söderberg* i Hobborn, vilka på åberopade grunder hemställt att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition, nr 188, och med avslag å den av herr *Vahlquist* m. fl. i ämnet väckta motionen, II:239, såvitt densamma icke överensstämde med propositionen, måtte

dels medgiva:

att gratialet från Vadstena krigsmanshuskassa för underhållstagare, som vore född tidigare än den 1 januari 1847, finge utgå med 200 kronor;

att gratialet från Vadstena krigsmanshuskassa för underhållstagare, som under år 1914 förvärvat rätt till pensionstillägg eller understöd enligt lagen om allmän pensionsförsäkring, finge utgå med 125 kronor;

att gratialet från Vadstena krigsmanshuskassa för underhållstagare som under något av åren 1915—1918 förvärvat rätt till pensionstillägg eller understöd enligt nämnda lag, finge utgå med följande belopp:

till den, som år 1915 förvärvat rätt till pensionstillägg eller understöd, med 110 kronor,

till den, som år 1916 förvärvat rätt till pensionstillägg eller understöd, med 95 kronor,

till den, som år 1917 förvärvat rätt till pensionstillägg eller understöd, med 80 kronor,

till den, som år 1918 förvärvat rätt till pensionstillägg eller understöd, med 65 kronor,

dock att underhållstagare, som redan enligt gällande bestämmelser ägde åtnjuta gratial till högre belopp än det, som enligt ovanstående skulle tillkomma honom, skulle äga tillgodonjuta det högre beloppet;

Ang. förhöjning i gratialen åt avskedat manskap vid armén.
(Forts.)

att korpraler och vice korpraler ävensom vaktmästare vid intendenturkåren fortfarande måtte åtnjuta de till dem enligt nu gällande bestämmelser efter erhållet avsked utgående tillägg till de för avskedade soldater bestämda gratialen från Vadstena krigsmanshuskassa; att såsom begravningshjälp efter avliden underhållstagare finge från Vadstena krigsmanshuskassa utgå ett belopp av 30 kronor;

dels besluta, att det under tionde huvudtiteln nu uppförda ordinarie anslaget å 243,640 kronor »till Vadstena krigsmanshuskassa» måtte utgå ur samma huvudtitel och i stället därstädes uppföras två ordinarie anslag, det ena å 106,000 kronor, benämnt »till arméns pensionskassa, ersättning för inkomster från Vadstena krigsmanshuskassas äldre medel» och det andra å 137,640 kronor under titel »till Vadstena krigsmanshuskassa»;

dels ock öka det å ordinarie stat under tionde huvudtiteln upptagna anslaget »till förhöjning i gratialen åt avskedat manskap»

nu	kronor 294,000: —
med	» 243,000: —
till	kronor 537,000: —

Herr von Stapelmohr: Såsom herrarna finna, har jag jämte två andra ledamöter av bankoutskottet icke kunnat biträda det slut, vartill utskottets majoritet kommit. Därom hava dock ledamöterna i utskottet varit eniga, att de gratial, som för närvarande utgå dels till avskedade indelta soldater och dels till avskedat manskap vid de förr värvade regementena, vore för knappa med hänsyn till nu rådande levnadskostnader, och att staten därför borde lämna dessa gamla krigsmän ett bättre understöd, så att de på äldre dagar, då krafterna svika, må kunna hålla brödbekymmer och nöd från dörren. I fråga om utformningen åter av det statens understöd, som härtill erfordras, hava meningarna gått något i sär, och därpå är icke så mycket att undra, då det kan giva anledning till mycket växlande uppfattningar. Å ena sidan må man ju se till, att det bidrag, som lämnas, icke bliver för knappt, utan kommer att innebära en väsentlig förbättring i de många gånger hårda levnadsvillkoren, men å andra sidan lär man knappt kunna stå till svars med att ej fästa tillbörligt beaktande vid den inverkan understödet kan hava på statens finanser.

Helt visst är denna fråga mycket behjärtansvärd, men det är också en fråga, som har betydlig ekonomisk räckvidd, beroende därpå, att antalet personer, som skulle komma i åtnjutande av förbättringen, är så betydligt. Antalet gratialister uppgick den 1 januari 1913 till icke mindre än 12,963 personer, och i tjänst kvarstodo då ännu 3,803 personer, så att, om man därtill lägger de båtsmän och marinsoldater, som uppbära eller komma att uppbära pensioner och angående vilka särskild proposition föreligger, hela antalet personer, som skulle komma i åtnjutande av förbättringen, uppgår till omkring 18,000 personer.

Jag skall icke upptaga kammarens tid med att återgiva nu gällande bestämmelser för pensioner från Vadstena krigsmanshuskassa, men vill blott erinra om, att för närvarande gratialisterna äro indelade i fyra klasser, till vilka gratial skulle utgå med respektive 100 och 72 kronor i första klassen samt 48, 24 och 15 kronor i de lägre klasserna i enlighet med 1881 års reglemente. Sedermera ha pensionerna i tredje och fjärde klasserna genom 1900 års riksdagsbeslut höjts till respektive 36 och 24 kronor i tredje och fjärde klasserna för de personer, som därefter lämnade tjänsten, och vidare hava genom riksdagens beslut år 1909 alla gratialen höjts med 25 kronor för de gratialister, vilka uppnått 50 års ålder. Dessutom är möjlighet beredd för gratialister att få understöd från invalidhusfonden med 15 kronor vid 65 års ålder och 5 kronors förhöjning för varje femtal år därutöver.

Nu har Kungl. Maj:t på grund av riksdagens skrivelse år 1912 framlagt en proposition om allmän förbättring i underhållet åt gratialister. Enligt denna kungl. proposition skulle de gratialister, som vid 1914 års början uppnått 67 år och därför icke kunna komma i åtnjutande av något pensionstillägg enligt lagen om pensionsförsäkring, få gratialen höjda till 200 kronor. De soldater åter, som äro födda åren 1847—1851 och följaktligen endast få ett reducerat pensionstillägg, skulle, så snart de inträdde i rätt till pensionstillägg, få sina gratial höjda med så stort belopp, att ett gratial plus pensionstillägg uppginge till 200 kronor. För de gratialister åter, som äro födda år 1852 eller senare, har Kungl. Maj:t icke föreslagit någon gratialförhöjning, men de komma dock i åtnjutande av gratial jämte pensionstillägg utan avdrag, enligt beslut, som riksdagen fattat efter förslag av Kungl. Maj:t. Kostnaderna för dessa gratialförhöjningar stiga ju till högst avsevärda belopp. Enligt Kungl. Maj:ts proposition skulle utgifterna för 1915 belöpa sig till 1,542,000 kronor, därefter skulle utgifterna nedgå år efter år till år 1933 eller den tid, då nuvarande anslag till gratial skulle räcka.

Utskottet har emellertid icke ansett den av Kungl. Maj:t föreslagna gratialförhöjningen tillräcklig, utan efter motion av herr Vahlquist m. fl. föreslagit, att de gratialister, som uppnått 60 års ålder, skulle få gratialen höjda till 100 kronor. Beträffande de gratialister, som äro födda före år 1847 och vilka icke komma i åtnjutande av pensionstillägg, sammanfaller utskottets förslag med den kungl. propositionen; och detsamma är förhållandet i fråga om de gratialister, som äro födda under år 1847 eller år 1848. Kostnaderna för år 1915 skulle enligt utskottets förslag gå till 1,585,000 kronor, således betydligt mer än enligt Kungl. Maj:ts förslag.

Totalutgifterna enligt Kungl. Maj:ts förslag, till dess nuvarande ordinarie anslag skulle räcka, uppgå till 18,481,000 kronor, medan enligt utskottets förslag summan stiger till

Ang. förhöjning i gratialen åt avskedad manskap vid armén.
(Forts.)

Ang. förhöjning i gratialen åt avskedad manskap vid armén.
(Forts.)

22,591,000 kronor. Detta är betydliga summor. Huru skola de täckas? Jo, i första hand skulle därtill tagas nuvarande ordinarie anslag 514,000 kronor; vidare skulle konsumeras Vadstenas krigsmanshuskassas kapital, vilket beräknas den 1 januari 1915 utgöra 4,284,000 kronor, och resten skulle betäckas med ett nytt årligt anslag. Detta nya årliga anslag har Kungl. Maj:t för 1915 föreslagit till 499,000 kronor; och sammanlagda summan av de nya anslagen, till dess de nuvarande ordinarie anslagen räcka till gratialen, skulle uppgå till 3,440,000 kronor. Efter utskottets förslag skulle summan stiga högst betydligt, vilket är en följd därav, att utskottet velat höja gratialet till 100 kronor för underhållstagare, som uppnått 60 års ålder; och sammanlagda summan av de nya anslagen, till dess de ordinarie anslagen räcka, skulle enligt utskottets förslag uppgå till 6,307,000 kronor, således, 2,867,000 kronor mera än enligt Kungl. Maj:ts förslag.

Det är egentligen detta tilläggsanslag, som vållat, att meningarna inom utskottet icke kunnat enas. Reservanterna ha tyckt, att därmed skulle läggas en alltför stor tunga på statsverket, och på grund därav anslutit sig till Kungl. Maj:ts förslag i vad det avser tiden för och beloppet av gratialen.

Beträffande återigen årsanslagen har utskottet ansett, att det skulle vara lättare för statskassan att komma ut med dem, om de jämnare fördelades under en följd av år, varför reservanterna låtit uppgöra en bilaga, som finnes intagen i bankoutskottets betänkande, signerad med nummer 3. Efter denna skulle 1915 års anslag uppgå till 243,000 kronor, således betydligt mindre än enligt Kungl. Maj:ts förslag. Sammanlagda summan av de nya anslagen skulle visserligen uppgå till något mer än enligt Kungl. Maj:ts förslag, men detta kommer nog att uppvägas av fördelen, enligt reservanternas förslag, att de första åren slippa belasta statskassan så mycket. Ja, reservanterna ha ansett det angeläget att just vid denna tid iakttaga försiktighet, ty av skäl, som äro alltför väl kända inom riksdagen, har man att vänta mycket stora statsutgifter för kommande år, men tyvärr också minskning i inkomsterna.

Jag tillåter mig också påvisa, vad statskontoret yttrat i den här frågan. Det betänkande, som de av regeringen tillkallade sakkunniga utarbetat, remitterades till statskontoret för utlåtande, och statskontoret yttrar därom: »Med hänsyn till dessa högst betydande kostnader framstår det för statskontoret såsom alldeles nödvändigt att söka vidtaga sådana ändringar i förslaget, att därigenom kostnaderna bliva i avsevärd mån minskade.» Så uppgjorde statskontoret ett nytt förslag, som väsentligt understeg Kungl. Maj:ts förslag; och föredragande departementschefen yttrade till statsrådsprotokollet: »När det gäller att fastställa beloppet av de behöfliga förbättringarna och den levnadsålder, då de böra få tillträdas, komma emellertid helt naturligt önskingarna att ordna dessa förhållanden

på det för underhållstagarna mest gynnsamma sätt lätt i konflikt med vad nödvändig hänsyn till kostnaderna kräver.»

Ja, herr talman, jag anhåller, att kammaren ville, med avslag på utskottets betänkande, bifalla den av mig, herr Wijk och herr Söderberg avgivna, vid betänkandet fogade reservationen.

Ang. förhöjning i gratialen åt avskedad manskap vid armén.

(Forts.)

Herr Hedenstierna: Herr talman, mina herrar! Under de senare åren har ganska allmänt gjort sig gällande den uppfattningen, att det avskedade manskapet vid vår armé åtnjuter väl knappt tillmätt ersättning eller gratial. Denna uppfattning har tagit sig uttryck vid flera tillfällen. Så beaktade 1909 års riksdag detta förhållande och beviljade ett tilläggsbidrag av 25 kronor för varje gratialist, som uppnått 50 års ålder. Vid 1912 års riksdag väcktes denna fråga på nytt till liv. Då föreslogs, att det skulle lämnas ökat bidrag åt dessa gratialister; men då det saknades utredning om den ökade kostnad ett sådant bidrag skulle föranleda, beslöt riksdagen endast att med uttalande av det behjärtansvärda i framställningen anhålla, hos Kungl. Maj:t att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en utredning i detta avseende. I anledning härav tillsattes en kommitté, s. k. sakkunnige, vilka avgåvo ett betänkande. I detta betänkande tillstyrktes ett bidrag av 75 kronor för avskedad soldat, som uppnått 50 års ålder, och ett bidrag av 100 kronor för den, som uppnått 60 år. Då Kungl. Maj:t tog detta förslag i övervägande och skulle framlägga en proposition i anledning därav, fann Kungl. Maj:t att ett bifall till förslaget skulle föranleda till allt för stora utgifter och kostnader därför, att bidrag skulle lämnas först, då den avskedade nådde en ålder av 67 år. Åtskilliga medlemmar av andra kammaren ansågo emellertid detta Kungl. Maj:ts förslag icke fullt nöjaktigt, varför de i en motion föreslogo ökade bidrag i huvudsaklig överensstämmelse med vad de sakkunnige föreslagit.

Dessa förslag, såväl den kungliga propositionen som motionen, företog sedan bankoutskottet till behandling. Inom utskottet var det då till en början mycket stora sympatier för motionen, och jag kan nästan säga, att utskottet vid ett tillfälle enat sig om att tillstyrka motionen. Men vid närmare övervägande ansåg utskottet dock, att detta förslag kanske krävde väl stora utgifter. Därför slog utskottet in på en kompromissväg, såsom ju är vanligt inom riksdagen, och man beslöt, att ena sig om att föreslå 100 kr. för avskedad soldat, som uppnått 60 år, samt att bidrag i övrigt skulle utgå i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag. Man ansåg nämligen, att dessa gamla uttjänade soldater, om icke helt och hållet, likväl i ganska avsevärd mån, varit statstjänare, i det att, även om de emellanåt idkade jordbruk, de ju haft till sitt huvudsakliga mål, att stå värnande omkring fosterlandet i nödens stund. En person, som satt detta mål för sig, ansåg utskottet icke borde stå i alldeles utblottade för-

Ang. förhöjning i gratialen åt avskedad manskap vid armén.
(Forts.)

hållanden vid en ålder, då han i regel kunde sägas vara mindre arbetsför. Vid detta förhållande beslöt utskottet tillstyrka ett bidrag av 100 kronor åt avskedad soldat som uppnått 60 års ålder. Det är ju alldeles klart, att ett bidrag för en samhällsklass, som uppgår till nära 20,000 personer, skall röra sig om icke så liten summa. Men man tog också hänsyn till, att det här icke gäller detsamma, som om man lämnar ett lönetillskott, utan att man här lämnar ett bidrag till en samhällsklass, som är i utdöende. Under årens lopp skall denna klass försvinna, och då försvinna också bidragen. Med hänsyn till detta förhållande ansåg utskottet, att man borde kunna tillstyrka ett bidrag av 100 kronor till var och en utav det från armén avskedade manskapet från det år då han fyller 60 år.

Den ökade kostnad, som härigenom skulle uppkomma jämförd med kostnaden enligt reservanternas förslag utgör visserligen under närmast följande åren omkring 100,000 kronor för år. Men genom denna ifrågasatta ökning bereder riksdagen glädje och lindrar riksdagen nöd i närmare 20,000 svenska hem.

Jag har därför trots att första kammaren icke för en så jämförelsevis obetydlig ökning i utgifterna skulle draga sig för att bevilja detta understöd åt ifrågavarande gamla soldater.

Jag kan därför icke annat än att för min del yrka bifall till utskottets förslag.

Greve Wachtmeister, Fredrik: Herr talman! Det synes mig hava varit till stor heder för den svenska riksdagen, att den trots de sorgliga förhållanden, i vilka vi nu leva, hittills velat bevilja alla de summor, som vår regering ansett sig böra kräva av oss. Jag tycker också, att det är en stor heder för Sveriges riksdag, att vi behandlat alla frågor om stora statsutgifter, utan att för mycket tänka på de nuvarande svåra förhållandena. Men när jag satt mig in i det utlåtande av bankoutskottet, som vi nu ha före och vari utskottet gått till att föreslå en ökning av det belopp Kungl. Maj:t föreslagit till gratial åt de gamle krigsmännen, kan jag icke neka till, att jag känner mig något betänksam.

Här har av den siste talaren talats mycket vackert om det goda arbete de gamle krigsmännen gjort, och samme talare har sagt, att första kammaren åtminstone icke borde sätta sig emot att på detta sätt bevilja bidrag, som kunde sprida glädje i många tusen hem. Jag skulle så gärna vilja vara med om allt detta, men jag kan icke neka till, att jag tror, att utskottet här dock gått något för långt. Det förefaller mig, som om det kungliga förslaget funnit en medelväg, som utskottet gjort klokt i att följa. Den siste ärade talaren sade, att det dock blott är fråga om något över 100,000 kronor om året, för nästa år 111,000 kronor, och han tyckte, att detta ju var en så liten summa. Ja, det förefaller oss nu som en liten summa. Vi äro så vana att tala om miljoner, men någon gång få vi

väl stanna i alla fall och tänka på de ofantliga svårigheter, som vi dock under de närmaste åren komma att få, särskilt när det gäller att få vår statsreglering att gå ihop.

Jag kan icke neka till, att det är med ganska tungt hjärta jag förenar mig med reservanterna, men jag anser det vara min skyldighet att göra det.

Ang. förhöjning i gratialen åt avskedad manskap vid armén.

(Forts.)

Herr Larsson, Knut: Herr vice talman! Ja, när soldaten förr fick avsked, fick han en ytterst liten pension, om jag icke missminner mig, 25 kronor, men på den tiden var det vanligt, att den gamle soldaten fick sätta upp en stuga på rotens mark. Detta gjorde, att han alltid hade husrum och vedbrand, och dessutom fick han pension, när han icke kunde tjänstgöra längre. Jag kan därför icke finna, att dessa pensioner äro för högt tilltagna i förhållande till de gamla. Det är ju icke så många indelta soldater kvar — den ene går bort efter den andra — och då vore det i alla fall, tycker jag, riksdagen värdigt att hjälpa dessa, så att de icke behöva komma i nöd. De tillhöra dock alla den gamla ärorika institution som kallas indelningsverket, som stått vakt om vårt land under århundraden och om vilken en talare en gång sagt att »varje regemente varje kompani — ja, varje enskild rote har sin egen ärorika historia».

Det finns rotar där förste soldaten innehaft torpet 1622 och den sista av samma släkt var med nu då indelningsverket upphörde. Då tycker jag, när torpen säljas, såsom nu sker, att det är riksdagen värdigt att ge de gamla soldaterna en pension, som undandrager dem nöden. Jag är den förste, som i likhet med greve Wachtmeister anser betänkligt, att i de tider, inför vilka vi nu äro ställda, man får för stora statsutgifter, men mina herrar, det är icke länge sedan vi röstade för en ökning till de lägre järnvägstjänstemännen på, jag vill minnas, 1 1/2 miljon. Här är det fråga om en mycket mindre ökning i form av pension för att bereda dessa gamla soldater en draglig tillvaro på gamla dagar.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Ericsson, Aaby: Herr talman, mina herrar! En ärad talare på Södermanlandsbänken uttryckte sin glädje över, att kammaren visat sig sentera de önsknings, som framkommit från statsutskottets sida, och beviljat de anslag, som därifrån begärts. Jag förstår mycket väl denna hans tankegång och delar den även, men däremot delar jag icke hans uppfattning, när han icke vill låta denna åskädning följa även till bankoutskottets utlåtande. Ty, mina herrar, liksom den föregående talaren anser jag, att det är få anslag, för vilka första kammaren kan rösta med bättre samvete än just för detta bankoutskotts förslag.

Det har av den föregående ärade talaren talats om det gamla indelningsverket och dess ärorika historia. Jag skall be

Ang. förhöjning i gratialen åt avskedad manskap vid armén.
(Forts.)

att härtill få lägga en ny synpunkt på denna sak. Det kanske på många håll skall förvåna, när jag säger, att dessa gamla soldater i ordets egentliga bemärkelse varit kulturbärare; ett ord som ju i vår tid är synnerligen modärnt. Men om man erinrar sig, huru i skogstrakter och mossar torp lämnades de indelta soldaterna vanligen uppodlade, och huru dessa under mer än 30-årig tjänstetid bröto bygd, vågar jag påstå, att det mycket väl låter sig säga, om man ser i stort, att indelningsverkets soldater mer än många andra landets invånare bidragit till Sveriges odling. Man säger, att den man, som bryter en bit av den svenska jorden till bygd, gör storverk. Är detta sant, har förvisso den indelta soldaten gjort många storverk i vårt land. Är det då första kammaren värdigt, att när det gäller att höja en indelt soldats pension från 60 till 100 kronor, säga nej, då utskottet så gott som enhälligt uttalat sig därför? Utskottets ärade ordförande brukar eljest vid behandling av dylika frågor ofta sluta med att säga, att han anser sig böra avstyrka den eller den pensionen, men att han icke skulle med ledsnad se, om kammaren hade en annan åsikt. Jag hörde icke den ärade talarens anförande, men jag undrar, om icke rösten i hans hjärta verkligen uttalar sig så även i detta ögonblick.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till bankoutskottets utlåtande.

Herr von Stapelmohr: Herr talman, mina herrar! Det har framhållits så starkt av den talare, som hade ordet näst efter mig, att det här är fråga om statstjänare, som borde komma i åtnjutande av understöd, tillräckliga för deras försörjning på ålderdomen. Jag vill däremot erinra, att dessa soldater icke varit statstjänare i egentlig bemärkelse, ty de ha årligen offrat endast en mindre del av sin arbetstid och arbetskraft åt det allmänna, och den andra delen ha de använt till annat inkomstbringande förvärv. Understödet skall därför ej utgöra en tjänstepension i dess fulla bemärkelse, eller ett underhåll tillräckligt för soldatens nödtorftiga bärgning efter avgång från tjänsten utan ett tillskott till levnadskostnadernas bestridande vid den ålder, då arbetskraften är i sjunkande.

Det är också särskilt ett skäl, som gjort, att jag haft svårt att följa utskottets förslag, ett skäl, som jag icke berörde förra gången, nämligen det att jag icke finner, att utskottets förslag innebär den rättvisa och billighet mot alla gratialisterna, som man har rätt att fordra. Enligt utskottets förslag skulle, såsom nyss flere gånger framhållits, gratialisterna få sina gratial höjda till 100 kronor vid uppnådda 60 levnadsår. De av dessa gratialister, som äro födda år 1849 eller senare, skulle således efter det de kommit i åtnjutande av pensionstillägg, få i pensionstillägg och gratial 250 kronor om året, varemot de äldre, som äro födda förut, år 1848 och tidigare, endast skulle få 200 kronor. Man må väl fråga: varutinnan har den äldre gruppen försyndat sig

mot det allmänna, eftersom den icke skall bli tillgodosedd i samma mån som den yngre? Det är ett missförhållande, det lär knappt kunna bestridas. De sakkunnige hava även fäst uppmärksamheten på denna omständighet, men sökt komma ifrån den med, att det skulle stöta på allt för stora hinder med avseende å kostnaderna att giva den äldre gruppen samma understöd som den yngre, nämligen 250 kronor. Ja, skall detta gälla rörande den äldre gruppen, bör det väl i samma mån gälla för den yngre gruppen.

*Ang. förhå-
ning i grati-
alen åt av-
skedad man-
skap vid
armén.
(Forts.)*

Men de sakkunnige hava också ett annat skäl, som jag har svårt att förstå. De ha nämligen sagt, att det är så många andra medborgare i staten, som på grund av att de uppnått 67 år före den nya pensionsförsäkringslagens trädande i kraft icke få något understöd enligt pensionsförsäkringslagen, och därför borde också den äldre gruppen få mindre understöd än den yngre gruppen. Ja, det förefaller litet egendomligt detta, när man tager i betraktande vad de sakkunnige liksom också utskottet med stycka framhållit, att staten borde räcka de gamle soldaterna en hjälpsam hand, just därför att de offrat tid och arbete för staten. Detta har ju såväl den äldre som den yngre gruppen gjort, och således böra samma normer gälla för bestämmande av underhåll åt båda grupperna. Dessa soldater hava icke heller varit stats-tjänare i egentlig mening, ty de ha haft sina mesta förmåner och inkomster från rust- och rotehållarne, som insatt dem i ledet på grund av kontrakt med staten, baserat på frihet för rust- och rotehållarne från utskrivningsbördan.

Ja, det är nog som den senaste talaren sade, så, att, om man skulle följa sitt hjärtas maning, man nog skulle vara med om utskottets förslag; men man har också en annan skyldighet som riksdagsman, nämligen att se till huru det ställer sig med statens utgifter. Statens uppgifter äro många och ställa stora krav på statskassan. Därför är det nödvändigt att man iakttager försiktighet och söker begränsa utgifterna såväl i förhållande till varandra som i förhållande till det hela, så att utvecklingen kan gå lugnt och jämnt framåt utan allt för stora skattebördor. Skattebelastning ha vi tyvärr förut nog av.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på förevarande utlåtande yrkats, dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den av herr von Stapelmohr m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Vid ånyo skedd föredragning av bankoutskottets den 29 och 31 nästlidne månad bordlagda utlåtande nr 25, i anledning av dels

Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjning i pensioner, som från flottans pensionskassa utgå till avskedad manskap, m. m., dels ock en i ämnet väckt motion, biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om ordnande
av det mindre
jordbrukets
kreditför-
hållanden.

Föredrogs ånyo sammansatta banko- och jordbruksutskottets den 29 och 31 sistlidne augusti bordlagda utlåtande nr 1, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ordnande av det mindre jordbrukets kreditförhållanden.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren under nr 48 av herr *S. H. Kvarnælius* jämte nio andra av kammarens ledamöter och den andra inom andra kammaren under nr 96 av herr *Karl Staaff* jämte tretton andra av kammarens ledamöter, hade hemställts att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utarbета och i erforderliga delar för nästa riksdag framlägga förslag till ordnande av det mindre jordbrukets kreditförhållanden i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som innefattades i ett i motionerna refererat, inom jordbruksdepartementet år 1913 utarbetat förslag med de ändringar däri, som föreslogos av de år 1913 tillkallade sakkunnige, samt till de ändringar i gällande lag om bankrörelse och övriga lagbestämmelser, som kunde finnas erforderliga för förslagens genomförande.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på återopade grunder hemställt, att riksdagen, i anledning av förevarande motioner, ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utarbета och i erforderliga delar snarast möjligt för riksdagen framlägga *dels* förslag till ordnande av det mindre jordbrukets kreditförhållanden, i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som innefattades i det i motionerna omförmälda, inom jordbruksdepartementet år 1913 utarbetade förslaget med däri av 1913 års sakkunniga föreslagna ändringar samt med beaktande jämväl av i utlåtandet berörda eller andra synpunkter i fråga om lämpligaste sättet för anskaffande av nödiga penningmedel, *dels ock* förslag till de ändringar i gällande lag om bankrörelse och övriga bestämmelser, som kunde finnas erforderliga för förslagens genomförande.

Mot utskottets motivering hade reservation avgivits av, utom annan, friherre *Hermelin*, med vilken herrar *Gustafsson* och *Jönsson* instämt.

Denna reservation lydde sålunda:

»Om vi även icke velat motsätta oss en skrivelse till Kungl. Maj:t i det syfte, som av utskottet föreslås, hava vi dock ifråga om motiveringen ansett oss böra kraftigare, än vad utskottet gjort betona önskvärdheten av, att en samverkan bör sökas komma till stånd mellan jordbrukskreditföreningarna och de å vissa håll talrika sparbankerna i landet, detta för ordnandet av en lämplig driftkredit för det mindre jordbruket.

Därvid hava vi tänkt oss, att, därest de lokala föreningarna genom statens förmedling skulle visa sig direkt kunna samarbeta med sparbankerna och en utveckling av sparbanksinstitutionen kunde ske till orter, där densamma ej nu funnes, särskild inlåningsrätt icke skulle behöva tilläggas kreditföreningarna, såsom varande betungande i förvaltningen och fördyrande i konkurrensen om löst kapital.»

*Om ordnande
av det mindre
jordbrukets
kreditför-
hållanden.
(Forts.)*

Herr Hedenstierna: Herr talman, mina herrar! Jag har inom utskottet deltagit i första behandlingen av nu ifrågakörande ärende, men var i följd av resa till hemmet förhindrad att närvara, då utskottet fattade sitt definitiva beslut. Då jag härigenom ock blivit förhindrad att reservationsvis framföra den mening jag inom utskottet uttalat, ber jag nu att få giva denna min mening tillkänna.

Helt naturligt har jag icke något att erinra däremot, att innehavare av mindre och medelstora jordbruk beredes tillfälle till billigare förslag till drivandet av sin näring, därest detta kan ske genom föreningsverksamhet eller på annat sätt utan för hårt anlitande av statens medel, och om denna kreditverksamhet kan ordnas så, att densamma icke genom bristande kontrollföreskrifter bringar olycka över dem, som den är avsedd att gagna; men har jag å andra sidan icke kunnat finna någon som helst anledning att nu härom avlåta skrivelse till Kungl. Maj:t.

Förhållandet är nämligen det, att senaste kommitterade först i slutet av förra året till Kungl. Maj:t avgivit yttrande i föreliggande fråga. Under den tid, som sedan dess förflutit, har, som vi alla veta, ombyte skett av chef för jordbruksdepartementet. Det borde därför icke förvåna, om nuvarande departementschefen icke medhunnit att för riksdagen framlägga förslag om denna synnerligen svårlösta fråga, om vilken fyra olika kommittéer uttalat rätt skilda meningar och om vilken nu rätt ganska olika uppfattning inom utskottet. En skrivelse synes mig lätt kunna uppfattas såsom en ganska obehörig påminnelse till vederbörande departementschef om åtgärder i ett ärende, som ligger under hans behandling. Men icke nog härmed; genom ett bifall till skrivelsen i fråga, vari begäres ett förslag i viss riktning, binder riksdagen i viss mån såväl sig själv som Kungl. Maj:t vid ett förslag just i denna riktning.

Jag finner sålunda icke behövt och icke ens välbetänt att avlåta den föreslagna skrivelsen och yrkar därför avslag å utskottets förslag.

Friherre Hermelin: Herr talman, mina herrar! Då jag jämte två ärade ledamöter av denna kammare, herrar Gustafsson och Jönsson, avgivit en reservation uti föreliggande fråga, beder jag att inför kammaren närmare få redogöra för innebörden av densamma.

Den förste ärade talaren har på skäl han nyss anført yr-

Om ordnande
av det mindre
jordbrukets
kreditför-
hållanden.

(Forts.)

kat avslag på skrivelseförslaget i dess helhet. Vi däremot hava endast velat reservera oss mot innehållet av motiveringen i utskottets utlåtande.

Om man nu helt bortser från de aktuella politiska förhållandena, som säkerligen för den närmaste tiden komma att verka hindrande för här ifrågavarande spörsmåls lösning, så kan man ändå förstå uppfattningen, som även framhållits av den förste ärade talaren, att motionärernas skrivelseförslag av utskottet utan vidare bort avstyrkas och detta till följd därav, att ärendet redan ligger under Kungl. Maj:ts behandling och varit föremål för vidlyftiga utredningar.

Men då det sammansatta utskottets majoritet med dess ärade ordförande icke velat undandraga ärendet en saklig behandling, hava vi icke haft tillräcklig anledning att motsätta oss detta, synnerligast som frågans stora betydelse nog i alla händelser kräver sin snara lösning och ju ett uttalande från riksdagens sida i viss mån kan därtill bidra, utan att därför Kungl. Maj:t i sin förslagsrätt bindes för hårt.

Utskottet har icke heller blott stannat vid att tillstyrka bifall till motionärernas framställning, nämligen att den mindre jordbrukskrediten bör ordnas i *huvudsaklig* överensstämmelse med de grunder, som innefattas i det i motionerna omförmälda, inom jordbruksdepartementet år 1913 utarbetade förslaget med däri av 1913 års sakkunnige föreslagna ändringar, utan utskottet har även särskilt i fråga om lämpligaste sättet för anskaffande av nödiga penningmedel velat, som av utskottets kläm framgår, fästa Kungl. Maj:ts beaktande å såväl de i utskottets motivering angivna synpunkterna som även å sådana *andra synpunkter*, som på ett eller annat sätt vid ärendets fortsatta behandling kunna framkomma.

Ja, mina herrar, här, nämligen i fråga om lämpligaste sättet för anskaffandet av nödiga penningmedel, är det just, som meningarna ock gått isär.

Så gott som enhälligt har däremot från alla myndigheter och sakkunniga, som haft att behandla frågan i sin helhet, förordats, att kreditväsendet för det mindre jordbruket bör byggas på föreningsväsendets grund och detta även med exempel från utlandet. Därutinnan torde någon egentlig meningskiljaktighet icke förefinnas, om ock vid den slutliga utformningen av bestämmelserna om själva föreningarnas sammansättning m. m. vissa ändringar kunna göras uti de redan nu uppgjorda förslagen. Detta bör ju ock enligt utskottets och även motionärernas mening överlämnas till Kungl. Maj:ts åtgörande, som endast i huvudsak skulle hava att följa 1913 års förslag.

Men helt annorlunda ställer det sig vis å vis penningeanskaffningen.

Utän att alldeles vilja fränkänna sig tanken, att ett samarbete kan äga rum med de i vårt land på vissa håll så talrika sparbankerna, så synas 1913 års sakkunnige och därmed

även utskottet vilja bygga på, att den huvudsakliga medelanskaffningen skulle ske därigenom, att särskild inlåningsrätt skulle medgivas kreditföreningarna från allmänheten.

Detta synes vara förslagsställarnes A och O, och utan denna inlåningsrätt har sagts, att syftet med hela föreningsväsendet skulle bliva förfelat.

Jag och mina medreservanter hava haft en annan syn på saken. Vi hava ansett, att denna inlåningsrätt, om den beviljades kreditföreningarna, skulle verka betungande i förvaltningen och fördyrande i konkurrensen om löst kapital. Vi hava även tänkt oss, att, därest de lokala kreditföreningarna genom statens bemedling skulle visa sig direkt kunna samarbeta med sparbankerna och en utveckling av sparbanksinstitutionen kunde ske till orter, där densamma ej nu finnes, föreningarnas tilltänkta inlåningsrätt kunde helt uteslutas.

Det är ock märkligt, att varken motionärerna ej heller utskottet direkt fästat uppmärksamheten på den behandling sakkunniges förslag fått röna hos hushållningssällskapens ombud och hos bankinspektionen. Hushållningssällskapens ombud säga i sitt utlåtande av den 14 november 1913 bl. a. att »ombuden i huvudsak kunna ansluta sig till 1913 års sakkunnigas principer, dock med framhållande av, att där en kreditverksamhet kan grundas i samband med redan befintliga sparbanker, möjlighet därtill också bör beredas».

Och i sitt utlåtande den 28 november samma år, d. v. s. så sent som 1913, säger bankinspektionen efter att hava omordat den sparkasserörelse, som redan är tillåten kooperativa föreningar med avseende å inlåning från egna medlemmar: »Nu vill man gå ett steg längre, genom att rätt till inlåning från allmänheten på sparkasseräkning skulle medgivas de s. k. centralföreningar för jordbrukskredit, om vilkas bildande det remitterade förslaget innehåller bestämmelser. Att det ändamål, som man genom en sådan anordning vill främja — med vilken utsikt till framgång tillhör icke oss att bedöma — är synnerligen behjärtansvärt, lär icke någon vilja bestrida. Men man kan icke värja sig från en stark tveksamhet i fråga om en åtgärd, som avser att, med ändring av en blott ett par år gammal lag, medgiva rätt till ifrågavarande, bankmässiga inlåning för korporationer, som stå utanför bankernas och bankirernas led.» Och bankinspektionen säger vidare: »För övrigt är det nog icke lätt att bilda sig ett omdöme om ifrågavarande föreningars soliditet, förrän de bildats och i någon tid varit i verksamhet; och det kunde därför vara välbetänkt att i varje fall icke medgiva centralföreningarna rätt till inlåning från allmänheten, innan det visat sig, huru det tilltänkta experimentet slår ut i verkligheten.»

Ja, jag tror att dessa uttalanden tala ett alltför tydligt språk, för att man nu utan vidare skulle vilja helt tillstyrka den föreslagna inlåningsrätten. Och jag tror även, att inlåningen

*Om ordnande
av det mindre
jordbrukets
kreditför-
hållanden.
(Forts.)*

Om ordnande
av det mindre
jordbrukets
kreditför-
hållanden.
(Forts.)

i och för sig själv skulle giva ett alltför klen resultat, för att å andra sidan någon utlåning i egentlig större omfattning skulle kunna givas till föreningarnas medlemmar. Nej, går man den vägen, så tror jag, liksom en annan reservant inom utskottet, herr Lindblad i Närlunda, att det hela kommer att bottna uti växelrediskontering hos riksbanken och krav på försträckningar ur en statslånefond. Jag har ingen fullmakt att tala å sparbankernas eller andra bankinstitutioners vägnar, men jag är alldeles övertygad om, att ett samarbete särskilt med sparbankerna kan komma till stånd, blott tillfälle därtill beredes, och jag ser intet hinder för, att sparbankerna kunna sammansluta sig uti en gemensam organisation, som omhändertager just föreningarnas kreditbehov och på så sätt ej blott gagnar sparsamhetskravet, utan även genom en förständig utlåning av penningar bidrager till förkovran av landsbygdens, särskilt det mindre jordbrukets, förvärvsmöjligheter.

Jag skall dock, herr vice talman, innan jag slutar, be att för egen del få framhålla en del andra synpunkter uti föreliggande fråga, som icke innefattas i vår reservation.

Det är sant, såsom herr Lindblad i Närlunda i sin reservation anför, att det här gäller mera än det *mindre* jordbrukets kreditfråga. Terminologien »*det mindre*» är ju ej fullt riktig, då inom föreningarnas verksamhetsområde även intagas medelstora jordbruk intill 50 hektar. Uttrycket »*det mindre*» har medföljt utredningsförslagen allt sedan frågan år 1903 första gången väcktes vid hushållningssällskapens ombudsmöte, men jag anser, att det vore lämpligt att vid frågans slutliga redigering uttrycket i viss mån ändrades. Emellertid vill jag hava sagt att, om ej de medelstora jordbruken — gärna med olika arealsiffror allt efter jordens avkastningsförmåga i de skilda landsändarna — bilda så att säga stommen i de blivande kreditföreningarna, jag tror det vore svårt att enbart med det mindre jordbruket eller småbruket nå syftet och därmed komma just detta jordbruk till hjälp. Skall föreningskrediten lyckas, måste de medelstora jordbruken medtagas och ledningen därifrån i viss mån handhavas.

Men jag vill säga ytterligare en sak, och det är att, om man nu även genom föreningsväsendet skulle lyckas att uti viss utsträckning få jordbrukets kreditbehov, särskilt det mindres avhjälpt, i alla fall kvarstår kravet på, att jordbrukets kreditväsende i sin helhet må ordnas med hänsyn till dess reella värden. Jag syftar på att jordbruket såsom sådant må komma i åtnjutande av en fullt genomförd legitim låneränta, och detta icke blott till fastighet, utan även till inventarier och förlag.

Vad nu fastighetsbelåningen vidkommer, så är den genom våra hypoteksbanker synnerligen väl tillgodosedd intill 50% av taxeringsvärdet, men för belåning utöver 50% saknas bestämmelser om inteckningars förmånsrätt till belåning i förhållande till deras läge.

Och vad belåningsrätten till inventarier och förlag beträffar saknas den såsom bekant, i vad det gäller jordbruket, helt och hållet.

Redan 1850 säger den äldre lagberedningen i sitt avgivna förslag till handelsbalk: »nu mera borde väl rättigheten att giva underpant i lös egendom icke rimligtvis kunna betraktas såsom ett privilegium för vissa näringsidkare. Tiden hade hunnit så långt, att denna rättighet måste äga rum antingen *för alla* eller *för ingen*. Bland de näringar, som hittills ej varit gynnade, vore *jordbruket*; det behöfve ej heller lagstiftarens gunst för att trivas; men det behöfve — lika med alla andra näringar och arbetsföretag — rättvisa. Vore det nu rätt, att den, som dreve bergsbruk, fabrik, manufakturverk eller annan sådan rörelse, finge bereda sig kredit genom underpant av lös egendom, så måste det ock vara rätt, att en jordbrukare eller den, som delade hans yrke, finge på lika sätt förskaffa sig den kredit, han tarvade, för sin rörelse och sitt arbetsföretag. En sådan kredit kunde visserligen missbrukas, men umbäras kunde den icke.»

Frågan undansköts den gången sin lösning och har sedan flerfaldiga gånger varit uppe, senast uti ett kommittébetänkande av år 1886, och heter det däri, bland annat: »Realkrediten i allmänhet kan naturligen vara grundad antingen på den fasta eller den lösa egendomen. I fråga om jordbrukets kreditförhållanden har man hittills huvudsakligen fäst sig vid den fasta pantens användande, dels emedan denna otvivelaktigt i och för sig innebär den största säkerheten, men dels också därför att under hittills varande brukningssätt den vid jordbruket i form av inventarier och rörelsekapital använda rörliga förmögenheten haft ett i jämförelse med den fasta egendomen mindre betydande värde. Sistberörda förhållande har emellertid under senare tider undergått en väsentlig förändring, och ett allt mera intensivt jordbruk leder tydligen därhän, att inventariernas och rörelsekapitalets värde mer och mer närmar sig till fastighetsvärdet.» Och vidare säga kommitterade: »Det synes sålunda kommitterade uppenbart, att lagstiftningen hädanefter måste mera än hittills beakta behovet av den rörliga jordbruksförmögenhetens användande såsom kreditbasis.»

Om nu dessa uttalanden kunnat sägas så långt tillbaka i tiden som 30 till 50 år, huru mycket mera kan det ej sägas *nu*, då man utan överdrift kan säga att jordbrukets inventarier och förlag uppgå till den respektabla summan uti penningar av 1½ miljard kronor. Det är hårt för jordbrukaren att med dessa värden bakom sig behöva gå till sina grannar och begära borgen var gång han behöver en tillfällig penningförsträckning från våra banker eller ännu sämre, att hos sina avnämare begära förskott å gröda.

Jag har endast i korthet i sammanhang med föreliggande fråga velat fästa uppmärksamheten på dessa nu sist berörda

Om ordnande av det mindre jordbrukets kreditförhållanden.
(Forts.)

Om ordnande
av det mindre
jordbrukets
kreditför-
hållanden.

(Forts.)

förhållanden, då jag dessutom tror, att, *om jordbrukets legitima lånerätt bleve ordnad*, detta även skulle skaffa större trygghet och soliditet åt den föreslagna kreditrörelsen på föreningsväsendets grund.

Herr vice talman! Såsom frågan nu emellertid ligger, har jag intet yrkande att göra.

Under detta anförande hade herr talmannen uppstått och avlägsnat sig, varpå ledningen av förhandlingarna övertagits av herr vice talmannen.

Herr Ekman, Johan Emilson: Herr vice talman, mina herrar! Att den föreliggande frågan är en fråga av stor vikt, som berör betydelsefulla intressen för jordbruket, och att den tränger till en snar lösning, därom torde föga eller ingen menings-skiljaktighet råda. Den förste ärade talaren på Skaraborgsbänken, som yrkade avslag på utskottets betänkande, vitsordade, såvitt jag förstod honom rätt, också detta, och huvudreservanten mot utskottets betänkande, herr Lindblad i Närlunda, börjar sin reservation sålunda: »Det svenska jordbrukets kreditförhållanden är onekligen en mycket stor fråga, som tränger till lösning. De upplag, som den långvariga undersökningen nu kommit till, förtjäna utan tvivel beaktande». Om man är ense om denna sak, borde, synes det mig, var och en med glädje hälsa ett tillfälle att få göra något, som bidrager till frågans lösning, men detta har icke visat sig vara fallet på alla håll. Det har nyss yrkats avslag på den föreslagna skrivelser av den anledningen, att frågan redan är föremål för regeringens uppmärksamhet, och att en skrivelse i ärendet från riksdagens sida under sådana förhållanden skulle innebära en onödig och kanske farlig påstötning. Jag kan icke gilla denna uppfattning. Jag vill på det bestämdaste uttala att man icke kan göra den ringaste anmärkning mot regeringen, därför att den icke upptagit denna fråga till behandling vid nu pågående riksdag. Såsom herr Hedenstierna påpekade, är det icke så länge sedan den nu sittande regeringen bildades, och den har under tiden därefter haft så stora och viktiga ärenden att behandla, att det skulle vara mer än orätt att förebrå densamma för att den icke för riksdagen framlagt förslag även beträffande den fråga, som nu är före. Men därav följer ingalunda, att man icke, så att säga, kan anmäla denna fråga hos Kungl. Maj:t till snar och välvillig behandling.

Men om den föreslagna skrivelser av riksdagen godkännes, är det icke endast detta, som sker, utan det arbete, som utskottet nedlagt och som kommit till synes i dess betänkande, kan måhända, om det gillas av riksdagen, tjänstgöra som en ytterligare utredning i frågan. Det har redan påpekats, att det varit många, jag tror fyra, olika kategorier kommittéer och sakkunniga, som behandlat denna fråga, och alla dessa hava kommit till olika re-

sultat och framlagt olika förslag till frågans lösning. Det torde därför icke vara vare sig skadligt eller obehörigt, om riksdagen med stöd av detta utskottets utlåtande skulle säga till regeringen: »här skola vi be att få lägga fram en sammanfattning av de förslag i denna fråga, som kommit fram, och vi vilja därmed varken binda regeringen eller oss själva. Det står alldeles tydligt i detta betänkande, att en skrivelse ingalunda får föregripa riksdagens rätt.» Utskottet säger »att ett uttalande från riksdagens sida bör i sin mån vara ägnat att bidra till en snar lösning av frågan utan att därigenom riksdagens rätt att pröva blivande förslag på något sätt föregripes». Riksdagen bibehåller således sin frihet, och det skulle vara mer än orätt att säga, att riksdagen binder Kungl. Maj:ts handlingsfrihet i ärendet, då den framlägger så många alternativ till frågans lösning.

*Om ordnande
av det mindre
jordbrukets
kreditför-
hållanden.
(Forts.)*

En sak, varom alla enat sig — åtminstone ha alla sakkunniga och även utskottet biträtt den — är, att kooperationens väg är den rätta. Det är föreslaget att bilda jordbruksföreningar, vari lånesökande lantmän skulle ingå. Dessa föreningar skulle sedan söka bilda centralföreningar, och dessa centralföreningar skulle taga hand om anskaffande av medel på billigast möjliga sätt. Jag vill erinra herrarna om, huru mycket lättare och bättre det är för de lånesökande att förena sig med andra och med dem gemensamt ansvara för upptagna lån mot att söka borgen hos sina vänner med därav följande nödvändighet att själva teckna borgen, varigenom de ofta komma i olycka. Dessa centralföreningar, som basera sig på jordbruksföreningarna, ha ett absolut företräde framför de flesta andra kooperativa föreningar därigenom, att de skulle bliva verkligt solida.

Nu kan det måhända anses onödigt att tala om sättet för anskaffande av de medel, som centralföreningarna skola hava hand om, emedan utskottet framlagt de olika sätt, som kunna tänkas, dock utan att egentligen giva företräde åt något visst. Utskottet omnämmer följande sätt: statslån, enskilda lån av sparbanker, inlåning direkt från allmänheten och växeldiskontering i riksbanken. Alla dessa sätt kunna komma till användning. För min del anser jag, att man icke under nuvarande förhållanden bör påkalla statsmakternas hjälp i allt för hög grad, och det är enligt min åsikt i sak alldeles rätt, då reservanten herr Lindblad säger: »Att blott ropa på statshjälp under en tid, då staten själv torde vara uteslutande hänvisad till den inhemska länemarknaden synes ej vara lämpligt.» Jag vill emellertid påpeka, att detta sätt också är det, som utskottet minst fäst sig vid. Utskottet har tvärt om sökt anvisa andra vägar att utan statens mellankomst anskaffa medel.

Vad nu beträffar den mycket omtvistade rätten för centralföreningarna att direkt av allmänheten upplåna medel, vill jag säga, att detta sätt i början tilltalade mig ganska litet. Men då jag trängde djupare in i frågan och fann, att dessa centralföreningar äro omgärdade av lika stark kontroll och erbjudade

Om ordnande
av det mindre
jordbrukets
kreditför-
hållanden.
(Forts.)

samma garanti för soliditet som sparbankerna, så att de i själva verket *äro* sparbanker — man kan mycket väl tala om jordbrukssparbanker — lät jag mina betänkligheter falla och anser, att det ur soliditetssynpunkt icke är förenat med någon risk att medgiva dessa föreningar att upptaga lån. Sedan blir det en annan fråga, om allmänheten kommer att föredraga centralföreningarna eller jordbrukssparbankerna framför andra sparbanker. Om jordbrukssparbankernas soliditet är oomtvistad och om jordbrukarne i allmänhet fått klart för sig, att de medel de insätta i dessa banker komma jordbruket till godo och fylla det viktiga behovet av kreditmedel för mindre och medelstora jordbruk, kan jag icke finna, varför dessa jordbrukssparbanker icke skulle komma att bliva använda. Det är ju för resten icke meningen att genast skapa stora miljonkassor, utan jag föreställer mig att, om denna sak kommer fram och blir av riksdagen avgjord, man skulle börja i liten skala och se, om man vinner allmänhetens förtroende. Jag tror, att detta är en synnerligen god väg, men om så icke skulle visa sig vara fallet, finnas andra vägar att välja. Jag föreställer mig, att varken Kungl. Maj:t eller riksdagen kommer att binda dessa institutioner vid något visst sätt att upplåna medel, utan lämna åt dem, som få saken om hand, att göra det på bästa sätt. Statslån tror jag icke man för närvarande kan begära, och jag anser icke heller, att statens mellankomst är behöfvlig, utan att saken under normala förhållanden kan ordnas på den frivilliga anskaffningens väg.

Mot vad den siste ärade talaren, friherre Hermelin, sade, att det vore lämpligt att mera fästa avseende vid de nuvarande sparbankerna, har jag ingenting att invända. Det synes ligga mycket nära till hands, att sparbankerna, om centralföreningarna vända sig till dem, finna det vara mycket lämpligt att använda sina medel till utlåning åt dessa centralföreningar. Att utskottet icke huvudsakligen eller endast påvisat sparbankerna som långgivare åt centralföreningarna, kommer sig därav, att man icke på något sätt velat binda centralföreningarna vare sig i ena eller andra riktningen, utan endast framhålla de olika alternativen för inlåning. Av friherre Hermelins yttrande tycker jag mig finna, att han i själva verket är fullkomligt ense med utskottets majoritet om själva saken, och att han bara velat framhålla, att sparbankerna kunna spela en synnerligt stor roll härvidlag, och däremot torde icke vara någonting att invända.

Då jag hyser den åsikten, att en skrivelse under alla förhållanden skulle gagna frågans lösning, och då jag icke, oaktat jag noga tänkt efter, kunnat finna, vad skada den skulle kunna göra, då den icke binder någon vare sig i ena eller andra riktningen, utan lämnar alla möjligheter öppna, tror jag, att de av denna kammares ledamöter — jag hoppas det är alla — som önska framgång åt lösningen av jordbrukets kreditfråga, böra förena sig om denna skrivelse. Det kan hända att något förslag icke kan föreläggas nästa riksdag, men jag tror i alla fall, att

tillvaron av denna skrivelse och den ytterligare utredning densamma innebär kommer att något påskynda frågans lösning, och detta borde ingen hava någonting emot.

*Om orönande
av det mindre
jordbrukets
kreditför-
hållanden.*

Herr vice talman, jag tillåter mig att yrka bifall till utskottets förslag.

(Forts.)

Greve Lagerbjelke: Herr talman, mina herrar! Då jag tillhört 1913 års sakkunniga i denna fråga, anser jag mig böra säga några ord.

Det är givet, att jag i stort sett kan instämma uti den motivering, som såväl motionärerna som utskottet presterat, då bådaderna i stort sett uttalat sitt gillande av 1913 års sakkunnigas utlåtande.

Mot det förslag till frågans lösning, som här föreligger, hava huvudsakligen riktats två anmärkningar. Den ena är, att frågan bör lösas med tillhjälp av sparbankerna, och den andra är, att det är olämpligt, att tillstyrka rätt för centralföreningarna att inlåna medel direkt från allmänheten.

Beträffande frågans lösning med tillhjälp av sparbankerna har, såsom av handlingarna tillräckligt tydligt framgår, fråga förut varit å bane att lösa frågan på detta sätt, men det har visat sig vara omöjligt. Man har icke kunnat förstå, huru sparbankerna genom statens förmedling, såsom reservanterna säga, skulle kunna förmås och ännu mindre tvingas att tillsätta sina medel. Sparbankerna äga själva att bestämma över dem. Nu anvisa reservanterna även den utvägen, att en utveckling av sparbanksinstitutionen skulle kunna ske till orter, där densamma ej nu finnes. Sparbankerna skulle väl förmodligen, enligt reservanternas mening, på detta sätt få ytterligare medel tillgängliga att användas till lån åt kreditföreningarna. Jag tror dock icke, att mycket på denna väg står att vinna, ty nog hava våra sparbanker med den konkurrens, som råder, anordnat avdelningskontor, där det ansetts kunna ske. Tvärtom anser jag att, om kreditföreningarna komma till stånd, det är större utsikt att genom dessa få till stånd allt flera sparkassor. Kreditföreningarnas omkostnader kunna utan tvivel bliva mindre än sparbankernas, då kreditföreningarna böra erhålla arbetskrafter mot obetydlig ersättning, vida mindre, än sparbankerna få betala. Det är väl även att förmoda att, därest centralföreningarna skulle få den ifrågasatta inlåningsrätten från allmänheten, det skulle föranleda till, att sparbankerna komme att ställa sig särskilt tillmötesgående mot detta nya föreningsväsen, vad beträffar utlämnandet av lån till kreditföreningarna, för att därigenom undvika en obekvämlig konkurrens. Vad beträffar centralföreningarnas inlåningsrätt från allmänheten, kan jag inskränka mig till att instämma med herr Ekman.

Jag får sålunda, herr vice talman, för min del uttala den mening, att det nog icke finnes fog för de anmärkningar, som riktats mot det sätt här ifrågasatts för frågans lösning.

Emellertid kan jag icke annat än i viss mån giva den förste talarren rätt däri att, då en fullständig utredning föreligger, en skrivelse till Kungl. Maj:t i det hela är onödig. Man måste antaga, att

Om ordnande
av det mindre
jordbrukets
kreditför-
hållanden.
(Forts.)

Kungl. Maj:t i allt fall snarast möjligt framlägger förslag till frågans lösning. Men då nu motioner föreligga, som tillstyrkts av utskottet, skulle onekligen ett avslag från riksdagens sida kunna tolkas på det sätt, att riksdagen icke anser frågan böra lösas snarast möjligt. Då detta läremot enligt min uppfattning är av högsta vikt för det mindre jordbruket, får jag, herr vice talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Petersson, Alfred: Herr vice talman, mina herrar! Behovet av att få frågan om beredande av driftkredit för det mindre och medelstora jordbruket ordnad på ett mera tillfredsställande sätt än nu är fallet har åtminstone icke här av någon öppet blivit bestritt. Insikten om detta behov kan emellertid vara mycket olika hos olika personer, och intresset för att få detta behov avhjälpt kan också vara mycket olika.

Den som tvivlar på, att här verkligen föreligger ett faktiskt behov, den borde bara taga kännedom om alla de yttranden, som i denna fråga inkommit från olika myndigheter, exempelvis hushållningssällskapens förvaltningsutskott, Konungens befallningshavande i de olika länen m. fl. Det finnes en stor samling av sådana yttranden, avgivna över förslag, som tidigare hava blivit upprättade, och dessa finnas tillgängliga i jordbruksdepartementet. Alla dessa yttranden vittna enstämmigt, att här verkligen föreligger ett behov, som borde tillfredsställas. Meningarna hava varit olika om huru man skulle gå tillväga för att få denna sak ordnad och behovet tillfredsställt, det är sant.

Det är ju klart, mina herrar, att jordbrukets driftkreditfråga numera är av en helt annan betydelse, än den var för några tiotal år tillbaka. Jordbruket drives nu på ett helt annat sätt än förr. Därför är icke heller jordbrukets kreditfråga ordnad bara med hypoteksföreningarna, bara med realkreditens ordnande. Tvärtom utvecklingen, den ökade intensiteten i jordbruksdriften, kräver nu ofantligt ökat kapital mot förr. Dyrbar kreatursbesättning, dyrbara inventarier, inköp av allehanda gödningsmedel och foderämnen kräva ett ganska betydande rörelsekapital, och vårt folk är i allmänhet icke så välsignat med kapital. Detta gäller i all synnerhet de, som arbeta med jorden och dess skötsel, dessa få i de allra flesta fall anlita länevägen för att erhålla det behöfliga kapitalet. Då är det enligt mitt förmenande en angelägenhet av allra största vikt, att statsmakterna i varje fall göra vad statsmakterna kunna för att vält bort de stenar, som ligga i vägen, och öppna möjligheten till bättre och för jordbruket mera avpassade kreditförhållanden än nu är fallet. Det förslag som det här är fråga om, avser i stort sett intet annat än beredande av möjlighet till självhjälp. Hela den organisation, som är tänkt i de förslag, som ligga till grund för motionerna, går ut på att organisera självhjälp.

Det är för övrigt icke blott här i vårt land man har insett detta behov. Långt förut har man insett det i grannländerna runt omkring oss och mönsterländerna på det ekonomiska området, exempelvis Tyskland. Där har denna fråga sedan länge varit ordnad just på det sätt, att det byggts på föreningsprincipen och på sammanslutning. Möjlighet har beretts att genom inlåningsrätt skaffa penningar, och detta har lyckats på ett förvånande och utomordentligt tillfredsställande sätt.

*Om ordnande
av det mindre
jordbrukets
kreditför-
hållanden.
(Forts.)*

Det vore för långt att här rekapitulera vad som finnes omnämnt i motionerna och den ganska vidlyftiga utredning, som ligger bakom motionerna, men jag vill erinra därom att frågan är mer än tio år gammal i den form, vari den nu föreligger. Jag förbigår då den tanke, som varit uppe tidigare och som nu upptagits av friherre Hermelin, nämligen att driftkreditfrågan skulle ordnas genom förlagsintekningsinstitutet. Jag tror att denna senare tanke kan anses avförd från dagordningen.

Jag anser emellertid denna fråga vara av utomordentligt stor vikt för alla dessa hundratusentals mindre och medelstora jordbrukare i landet. Och jag vill erinra därom, att enligt det förslag, som ligger till grund för den nu gjorda framställningen — Kungl. Maj:t kan ju komma med vilket förslag Kungl. Maj:t vill — de medelstora jordbruken icke äro uteslutna, utan tvärtom medtagna, för den händelse med medelstora jordbruk menas sådana, som hava en brukningsareal upp till 100 tunnland. Den som har tusen tunnland, är icke heller utesluten, han får gärna vara med, men hans lånerätt är dock begränsad, så att han icke skulle få låna mer än om han brukade 50 hektar, d. v. s. 100 tunnland; utesluten är han emellertid som sagt icke alls.

I fråga om anskaffandet av nödiga medel hava meningarna gått i sår, det har redan påvisats under diskussionen. Den första tanke, som var uppe i lantbruksstyrelsen och som fick uttryck uti dess förslag, var att staten skulle tillhandahålla pengar i tillräcklig mängd. Gentemot den tanken genmälde riksgäldsfullmäktige, att det icke ginge an: staten hade så många andra uppgifter och behov att tillgodose med de medel staten upplånade, så att staten icke gärna kunde inlåta sig på denna affär. Den vägen måste därför övergivas.

Det andra förslaget, som uppgjordes av 1910 års sakkunniga, gick ut på att sparbankerna skulle bliva förlagsgivare. Även detta kritiserades ihjäl av myndigheterna i orterna. Man ansåg, att pengarna skulle bliva för dyra, ingen visshet funnes att sparbankerna skulle vara villiga att fylla detta behov, dessutom hade de icke sina låneformer anpassade efter detsamma, och framför allt: sparbanker funnes icke i stora delar av landet i den utsträckning, att de kunde tillgodose behovet. Det finns många län, där man har ett sådant fåtal sparbanker, att det knappast är att tala om.

Så komma de två sista förslagen, som hava velat medgiva

Om ordnande av det mindre jordbrukets kreditförhållanden. även inlåningsrätt från allmänheten, men icke för de små kreditföreningarna, utan för de s. k. centralföreningarna, och centralföreningarna har man ansett skulle omfatta ett eller högst två län, så att det skulle bli ett fåtal sådana.

(Forts.)

Dessa äro enligt förslagen beräknade bliva så starka, att de mer än väl skulle motsvara de krav på trygghet man naturligtvis bör ställa på föreningar eller institutioner, som skulle få inlåningsrätt. Jämförda med sparbankerna visa de sig i detta hänseende mer än väl kunna stå sig.

Men jag förstår, att herrarna icke äro vidare benägna att nu sysselsätta sig med denna fråga, och jag skall icke heller utförligare gå in på den. Det vill jag dock säga gentemot herr Hedenstierna, som i början av sitt anförande uttalade, att en skrivelse i den föreliggande frågan skulle innebära något slags anmärkning emot Kungl. Maj:t därför att Kungl. Maj:t icke hunnit komma fram med förslaget — det skulle jag dock vilja säga gentemot honom, att ej en skynt av anmärkning emot Kungl. Maj:t kan ligga i förevarande motioner och ej heller kan inläggas i en eventuell skrivelse. Jag vill också inlägga en lika allvarlig protest gentemot hans påstående, att en skrivelse i detta fall skulle vara en obehörig påminnelse till Kungl. Maj:t. Ett sådant påstående har jag knappast någonsin förr hört. För min del har jag den uppfattningen, att Kungl. Maj:t eller i varje fall vederbörande jordbruksminister skulle vara mycket tacksam, om han finge det stöd, som ligger i en riksdagsskrivelse för att komma fram med ett förslag vare sig i nu föreliggande form eller modifierad på ett eller annat sätt. Nej, det är nog så, herr Hedenstierna, att motionärerna hava ansett, att det är en utomordentligt viktig angelägenhet att få denna fråga löst snarast möjligt, något som också utskottet här har skrivit. Jag tror, att det är få frågor, som röra vårt inre näringsliv i landet, vilka äro av större räckvidd och större betydelse än just denna fråga, och i varje fall är det knappast någon, vars lösning är så av behovet påkallad, som just denna fråga.

Vi tycka icke om, utan vi klaga över att folkströmmen går ifrån landsbygden och till städerna, till de stora industricentra, men, mina herrar, folket går nog dit penningströmmen går, det är alldeles givet. Och vad vi behöva göra bland mycket annat för att hejda den strömmen är att se till, att det finns möjlighet för dem, som arbeta där ute på landsbygden, i saknad av de många bekvämligheter, vilka finnas i centralare och mera tätt bebyggda delar, att med framgång arbeta, att söka underlätta arbetet för dem, och detta kan man göra i mycket hög grad just genom kreditfrågans ordnande.

Herr talman, jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan i denna fråga.

Friherre Hermelin: Herr vice talman, mina herrar! Jag skall bara be att få säga några ord med anledning av greve Lager-

bjelkes inlägg. Han menade, att sparbankerna ställde sig tämligen ovilliga. Ja, det var, när det gjordes framställning, huruvida sparbankerna voro villiga att upplägga kreditivräkningar. Detta går så emot sparbankernas uppgift, att något samarbete därutinnan icke kunde ske.

*Om ordnande
av det mindre
jordbrukets
kreditför-
hållanden.*

(Forts.)

Greve Lagerbjelke sade även, att det är svårt att tvinga sparbankerna. Ja, tvång skulle ju icke komma i fråga, utan detta skulle ske genom statens särskilda förmedling på sammanslutningarnas grund och eventuellt därefter genom ändring av lagstiftningen.

Jag och mina medreservanter hava ansett, att vi vilja bygga på den grund, som finnes. Då sparbankerna, så att säga, äro av samma kött och blod som de tilltänkta jordbrukskreditföreningarna, så veta vi icke någon anledning, varför man skulle göra avsteg från dem och skaffa nya penninginstitutioner. Det vore enligt vårt förmenande bättre att behålla och utveckla vad vi redan hava.

Herr J ö n s s o n : Då jag deltagit i sammansatta utskottets behandling av detta ärende, ber jag att få säga några ord. Jag är en av dem, som reserverat mig mot vissa delar av utskottets utlåtande, och friherre Hermelin har redan utförligt klaggjort reservanternas ställning i frågan, varför jag i stort sett kunde instämma med honom.

Jag vill dock framhålla, att då utredning angående ifrågavarande jordbrukskredit nu pågått under flera år, och resultatet därvid blivit, att denna kredits ordnande anses vara synnerligen nödvändig, det förvånar mig, att icke även fastighetskrediten blivit närmare beaktad. Denna kredit har nämligen för den självägande jordbrukaren ofantligt stor betydelse. Det säges, att den kan anses väl ordnad genom våra hypotekslån. Ja, jag erkänner, att den på det sättet är väl ordnad för lån intill halva taxeringsvärdet. Men sedan återstår ju hela det övriga lånebehovet. Det är givet, att man först försöker belåna fastigheten, innan man tillgriper den lösa krediten, vilken ensam har störst betydelse för arrendatorer av jord. I fråga om fastighetskrediten äro jordbrukarna svagt ställda. När de komma för att söka belåna en inteckning över halva taxeringsvärdet är det i affärsbankerna sed, att de få betala en mycket hög ränta i förhållande till den realsäkerhet, som erbjudes, och dessutom fordras oftast borgen för sådana lån. Det vore lyckligt, om hänsyn toges till ordnande av även denna fastighetskredit, som är av stor betydelse för jordbruket. Som det nu är ställt, är även den självägande jordbrukaren ofta hänvisad till den dyrare lösa krediten, fastän han äger god realsäkerhet att erbjuda. Detta förhållande borde därför ock undersökas och utredas.

Jag har visserligen varit med om utskottets förslag till skrivelse, men vill icke fördölja, att jag i vissa fall har åtskilliga betänkligheter däremot. Det sägs bland annat i det framkomna förslaget, att de kreditföreningar, varom där är fråga, skola bestå av intill 30 medlemmar, samt att dessa skola upplåna pengar gemensamt och stå i ansvar gemensamt. Dessa föreningar bliva vidare i

Om ordmände
av det mindre
jordbrukets
kreditför-
hållanden.
(Forts.)

vidsträckt mån ömsesidigt ansvariga för centralföreningens upplåning. Jag undrar, om icke jordbrukare härigenom inledas i ett borgenssystem, som kan bliva av ganska betänklig art, och vilket de därför ofta tveka att inlåta sig på.

Vidare säges, att föreningsmedlemmarna skola kontrollera varandra ifråga om den erhållna kreditens rätta användning. Det tror jag knappast är utförbart på landsbygden. Jordbrukarna vilja nog i allmänhet bevara sin personliga självständighet och använda sina sparade eller upplånta pengar på det sätt, som synes dem lämpligast. Det går nog icke för sig, att den ene eller den andre kommer och säger: Ni skall göra så eller så, utan litet var vill nog helst rätta sig efter sina egna ekonomiska beräkningar och använda sina pengar såsom det förefaller honom bäst. Det är nog en missuppfattning, att tro, att våra jordbrukare och bönder icke äga sinne för praktisk ekonomi och därför behöva andras kontroll. Sagnade de detta sinne, skulle de icke, särskilt icke våra småbönder, med de små möjligheter de hava, kunna reda sig. De få sanneligen beräkna de allra minsta ekonomiska möjligheter. Därför tror jag, att den saken är klar, att de icke vilja ställas under förmynderskap i fråga om huru de skola använda sina pengar, även om dessa äro upplånta.

Det finnes sålunda från min synpunkt ett och annat i den väckta motionens och utskottets anvisningar, som gör mig betänksam, men då jag är övertygad om betydelsen för jordbruket av att dess kredit blir på ett så tillfredsställande sätt som möjligt ordnad, kan jag icke annat än instämma i det slut, vartill utskottet kommit, att begära en allsidig utredning i frågan, varigenom denna torde kunna komma till ett för vår modernäring lyckligt resultat.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr vice talmannen i enlighet med därunder framställda yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på avslag därå, och förklarade sig finna den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad sammansatta banko- och jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 71;

Nej — 49.

Föredrogs ånyo lagutskottets den 29 och 31 nästlidne månad bordlagda utlåtande nr 32, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om dels viss ändring i lagen den 25 juni 1909 angående uppsikt å vissa jordbruk i Norrland och Dalarne dels ock undersökning rörande verkningarna av nämnda lag samt lagen den 25 juni 1909 om arrende av viss jord å landet inom Norrland och Dalarne ävensom förslag till förbättringar i dessa lagar.

Om undersökning rörande verkningarna av norrländska arrendelagen m. m.

Till lagutskottets behandling hade hänvisats en av herrar *Carl Lindhagen, Ernst Hage, Sven Linders, Olof Nilsson* i Tånga, *Eric Engström, Christian Ericson* i Funäsdalen, *G. R. Dahlberg* och *N. A:son Berg* i Munkfors inom andra kammaren väckt motion, nr 138, däri hemställts, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära en undersökning angående verkningarna av de norrländska arrende- och vanhävdslagarna samt framlägga resultaten av denna undersökning och föreslå de förbättringar i dessa lagar, som kunde av förhållandena påkallas.

I sammanhang med denna motion hade utskottet till behandling förehaft en av herr vice talmannen *D. Persson* väckt motion, nr 16 i andra kammaren, i vilken motion hemställts, att riksdagen behagade i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes utreda och för riksdagen framlägga förslag till sådan ändring av lagen angående uppsikt å vissa jordbruk i Norrland och Dalarne den 25 juni 1909, att ägare till odlad jord, som fölle under bemälda lag, skulle vara ansvarig för jordens hävd, även om sådan jord vore upplåten åt annan vare sig genom arrende eller annorledes, samt att omförmälda lags bestämmelser skulle tillämpas å hemman, som uppenbarligen förvärvats eller innehades huvudsakligen för tillgodogörande av skogsavkastningen, även om det styckades eller delades i så små lotter eller brukningsdelar, att självständigt jordbruk därå ej kunde idkas.

Utskottet hade i förevarande utlåtande på anförda skäl hemställt, att riksdagen, i anledning av förevarande motioner, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa en allsidig undersökning rörande verkningarna av lagen om arrende av viss jord å landet i Norrland och Dalarne den 25 juni 1909 samt lagen samma dag angående uppsikt å vissa jordbruk i Norrland och Dalarne samt därefter för riksdagen framlägga de förslag, vartill undersökningen kunde föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Petersson* i Lidingö villastad och *Gezelius*, greve *Lagerbjelke*, herr *Johanson* i Valared och greve *Spens*, utan att dessa likväl antytt sin mening.

Herr *Gezelius*: Vid 1912 års riksdag förelåg ett förslag i bl. a. enahanda syfte, som den av herr *Lindhagen* m. fl. väckta motionen avser. I anledning av den då väckta motionen föreslog lagutskottet, med reservation endast av två social-

Om undersökning rörande verkningarna af norrländska arrendelagen m. m.
(Forts.)

demokratiska riksdagsmän, att densamma icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Utskottets motivering för detta sitt avstyrkande utlåtande var väsentligen att i december 1911 den då sittande regeringen lämnat en person i uppdrag att verkställa utredning angående verkningarna av den norrländska förbudslagen, och att utskottet för sin del ansåg, att den omfattning, som regeringen ansett att en utredning borde erhålla, med detta uppdrag var lämpligen begränsat. Utskottet fann det »uppenbart» vara skäl att avvakta resultatet av de jordbrukskommissioners verksamhet, om vilka lagen talar, vilka kommissioner endast undantagsvis trätt i verksamhet tidigare än år 1911, då reglemente för sådana kommissioner först utfärdades, och utskottet fann, att erfarenheten om arrende- och uppsiktslagarnas verkningar endast kunde vara obetydlig, varför någon utredning angående dessa verkningar, såsom jag redan erinrat, av ett då hart när enhälligt utskott icke tillstyrktes.

Innevarande års lagutskott har emellertid funnit, att de skäl, som ansetts göra en utredning om förbudslagens verkningar önskvärd och lämplig, med enahanda styrka kunde åberopas för motsvarande åtgärder med avseende å de norrländska arrende- och uppsiktslagarna, alltså en uppfattning diametralt motsatt den, som 1912 års utskott fann uppenbar.

De skäl, som utskottet till äventyrs kan åberopa till stöd för denna förändrade uppfattning, skulle vara den två års ökade erfarenhet man sedan år 1912 har vunnit. Jag ber då att få erinra om vad arrendelagen för Norrland och Dalarne i de väsentliga bestämmelser, som enligt utskottets mening här skulle i första rummet vara föremål för en utredning stadgar — utskottet hänvisar till herr Lindhagens m. fl. motion angående utredningens innebörd, och denna motion anger bestämda direktiv för den utredning, som motionärerna anse önskvärd: den skulle gälla lagens bestämmelser om viss arrendetid — jag ber då, säger jag, att få erinra därom, att lagen i fråga föreskriver en minimiarrendetid av 15 år eller livstid. Den nyssnämnda motionen talar i andra rummet om bestämmelserna rörande arrendators rätt till ersättning för odling och jordbruksförbättringar. Lagens bestämmelser stadga, att dylik ersättning naturligt nog skall utgå först vid arrendetidens utgång. Om jag håller mig till dessa, som det vill synas av motionen, de väsentligaste bestämmelserna i fråga om vilka en ändring åsyftas, så synes det mig uppenbart, att de två gångna åren icke kunnat lämna någon ökad erfarenhet angående verkningarna av dessa bestämmelser. Men det är nog så, som 1912 års utskott antydde: det är i själva verket icke en allsidig utredning man syftar åt, utan man syftar åt att söka vinna en ändring i fråga om bestämmelser, rörande vilka skiljaktigheter förelågo redan vid lagens stiftande. Dit hör det tredje stora huvudsyfte, som i herr Lindhagens m. fl. motioner angives, eller att åt denna civila lag giva retroaktiv verkan, en bestämmelse och ett förslag, som

redan vid lagens stiftande här förelågo och då voro föremål för ingående meningsskiljaktigheter.

Jag skulle väl kunna säga, att en undersökning av verkningarna av dessa lagar skulle kunna vara till gagn, åtminstone icke till skada, om jag kunde läsa och över huvud taget Kungl. Maj:t skulle kunna uppfatta en riksdagens skrivelse, såsom avsåge den en allsidig utredning. Men det skulle givetvis åtminstone enligt mitt förmenande icke kunna undgås, att den uppfattningen bleve den gängse, att utredningen syftade åt ytterligare skärpningar i avseende å denna lagstiftning. Och därför har jag icke kunnat ansluta mig till utskottets hemställan.

På detta område kräves med nödvändighet en relativt mycket stor försiktighet, för att lagen skall kunna verka i det syfte, som den har tillkommit för att tillgodose. Det gäller här även ekonomiskt relativt mycket svagt ställda samhällslager. Dessa norrländska arrendatorer behöva lugnt tro på att icke lagstiftningen på ifrågavarande område alltför ofta ändras. Och det är enligt min mening en nödvändig följd, att en otillfredsställande osäkerhet kommer att drabba dem, om denna lagstiftning över hövan rubbas. Ty lagstiftaren läser icke kunna undgå att åt jordägaren tillerkänna den rätt, att han åtminstone med en viss grad av frihet skall äga befogenhet att disponera över sin egendom. Om lagstiftningen rörande arrende blir för snäv för jordägarens del, blir följden otillfredsställande förhållanden i avseende å utarrenderingen av jorden. Den norrländska lagstiftningen på detta område har tillkommit för att öka möjligheten av bolagsjordens och därmed likställd jords upplåtande till enskilda, i den mån det icke är möjligt under äganderätt, under bruksrätt.

Den ifrågasatta utredningen skulle väl enligt utskottets förslag icke direkt söka skärpa bestämmelserna, såsom i den andra av de motioner, som ligga till grund för utskottets utlåtande, nämligen herr Daniel Perssons i ämnet väckta motion, däremot avses. Men av utskottets utlåtande torde framgå, att även de av honom åsyftade direkta ändringarna i lagen borde bliva föremål för omprövning vid den ifrågasatta utredningen.

Dessa ändringsförslag gälla, dels att odlad jord, oavsett huruvida den vore upplåten under arrendelagsformen eller icke skulle falla under tillsynslagen, dels ock införande av en bestämmelse, som avsåge trygghet för att jord, oavsett om den vore styckad eller delad i mindre lotter, skulle betraktas såsom en enhet, då det gällde att bedöma, huruvida jorden i fråga skulle hänföras till självständigt jordbruk.

Vad det första ändringsyrkandet angår har jag icke kunnat uppfatta det på annat sätt, än att jordägaren skulle helt övertaga skyldigheten att ansvara för utarrenderad odlad jords hävd. Den gällande lagen stadgar emellertid, som kammaren

Om undersökning rörande verkningarna av norrländska arrendelagen m. m.

(Forts.)

Om undersökning rörande verkningarna av norrlandska arrendelagen m. m.
(Forts.)

tilläventyrs erinrar sig — denna speciallag kan möjligen hava fallit en och annan ur minnet — skyldighet för jordägaren att vid arrendets början överlämna bland annat den odlade jorden i enligt ortens sed behörigt skick, i tillfredsställande hävd alltså. Denna jordägarens skyldighet påvilar honom givetvis även vid utgången av en arrendetid, då en arrendator upphör med sitt arrende och jorden åter kommer i jordägarens hand. Det lär väl vara säkerhet nog för att jordägaren har ett direkt intresse att söka se till, att även utarrenderad jord hålles i tillfredsställande hävd. Ansvarret drabbar honom. Han får övertaga jorden i otillfredsställande skick. Finner han icke en ny arrendator, faller frågan om jordens hävd helt under uppsiktslagens bestämmelser.

Den andra bestämmelsen har väckt än mer min fövåning, då, såvitt jag kan förstå, nu gällande lag bör anses vara fullt tillfredsställande i det avseende, som motionären har upptagit i sin motion. Uppsiktslagen innehåller i 1 § uttryckligen följande bestämmelser:

»Finnes å fastighet på landet, tillhörig bolag eller förening för ekonomisk verksamhet, åker och äng i den omfattning, att självständigt jordbruk därå kan idkas, skall uppsikt, på sätt nedan förmäles, hållas däröver att jordbruket å fastigheten icke nedläggas eller ägor och byggnader eljest så vanvårdas, att jordbrukets vidmakthållande därigenom äventyras.

Lag samma vare, där fastigheten tillhör enskild person, vilken uppenbarligen besitter fastigheten huvudsakligen för att tillgodogöra sig skogsavkastningen och icke är mantalsskriven å fastigheten eller å fastighet, som är i sambruk med densamma.

År fastigheten utarrenderad i enlighet med lagen om arrende av viss jord å landet inom Norrland och Dalarne, skall vad nu sagts äga tillämpning allenast i den mån jordägaren är enligt nämnda lag för vidmakthållande av fastigheten ansvarig.

Vid prövning av frågorna, huruvida å fastighet finnes åker och äng av sådan omfattning att självständigt jordbruk därå kan idkas och om fastighet besittes huvudsakligen för skogsavkastningens tillgodogörande, skola i samma ägares hand befintliga genom ägostyckning eller jordavsöndring skilda områden av samma hemman betraktas såsom en fastighet.»

Avser den ärade motionären något annat, kan jag däremot icke se annat, än att den frågan faller under skifteslagstiftningens bestämmelser. Och då vår skifteslagstiftning väl nu kan väntas under den allra närmaste tiden bliva föremål för lagstiftarnas uppmärksamhet även här i riksdagen, synes mig icke skäl att indraga dessa speciella bestämmelser under en särskild riksdagsskrivelse.

Jag ber, herr vice talman, att med åberopande av vad jag således anført få yrka, att kammaren måtte med avslag å utskottets förslag besluta, att de ifrågavarande motionerna icke till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Stärner: Herr talman, mina herrar! Det kan ju vara hotande nog för lagutskottet, att så tungt vägande reservationer blivit anförda mot utskottets förslag i denna fråga, liksom ock att särskilt i denna kammare väl knappt finns så stor sympati för att bifalla eller över huvud taget för att närmare följa och granska den lagstiftning, som här är i fråga. Jag vill likväl erinra om att inom lagutskottet det icke endast varit vänstern, som drivit detta yrkande och dikterat lagutskottets beslut, utan att ock såväl från första kammaren som särskilt från andra kammaren många även av högerpartiet anslutit sig till det yrkande, vartill lagutskottet kommit.

Norrlandslagstiftningen — som ju i sin helhet utgöres av många olika lagar och bestämmelser — har tillkommit, såsom vi känna, för att utgöra skydd för den jordbrukande befolkningen i Norrland. Genom den stora i och för sig betydelsefulla trävaruindustriens starka utveckling ha följt sådana egendomsbesittningar och ekonomiska förhållanden att dessa slutligen tvingat lagstiftaren att rycka fram till stöd åt de svagare, vilka i kampen för tillvaron hotade att skadas eller duka under. De skadliga följder, som under den stora industriens kolonisering i Norrland faktiskt hava gjort sig gällande, kunde kanske icke hava behöft inträffa, därest man tidigare ingripit och tid efter annan reglerat och ordnat förhållanden, som i sin utveckling kommit att bliva verkliga missförhållanden. Den stora Norrlandskommitténs undersökning utgjorde en anklagelseakt, som till sist tvingade sig till gehör, så, att även denna kammare gav med sig om att medverka till en lagstiftning på området, fastän den kom åtskilliga år för sent.

Dessa lagar, som slutligen kommit till stånd, äro sålunda icke gamla, och man har anført särskilt den omständigheten, att de äro så nya, som skäl mot att nu verkställa den undersökning, som utskottet ansett lämplig. Sådan undersökning har dock redan tidigare blivit påkallad i motioner inom riksdagen och även förordnad av riksdagens andra kammare, fastän framställningarna i detta stycke fallit på motyrkanden eller motförslag från denna kammare.

Det är dock så, att den äldsta av dessa lagar daterar sig från 1906; 1912 blev denna lag utvidgad, nämligen förbuds-lagen. Lagen om ägostyckning daterar sig från 1909, och redan förut hade i det avseendet en provisorisk lagstiftning genomförts, som varit i tillämpning från 1905. Från 1907 daterar sig lagen om jordavsöndring, som sedermera kompletterats med ägostyckningsbestämmelserna. Ägostycknings- och jordavsöndringsbestämmelserna gälla för alla, under det att arrende- och vanhävdslagarna äro speciellt inriktade för att gälla bolag, ekonomiska föreningar och enskilda skogsspekulanter. Förbudslagarna slutligen gälla bolag och ekonomiska föreningar.

Av hela denna lagstiftningskomplex framgår, att lagarna som blivit genomförda i särskilda perioder, framkallats av vissa

Om undersökning rörande verkningarna av norrländska arrendelagen m. m.
(Forts.)

Om undersökning rörande verkningarna av norrländska arrendelagen m. m.
(Forts.)

förhållanden, som, när den första lagstiftningen genomfördes, kanske icke voro så framträdande eller i alla händelser icke kunde så överskådas och bedömas, att allt kunde sammanföras i en enda lagstiftning. Men undan för undan efter det nya förhållanden ansetts värda beaktande, hava förändringar, utvidgningar och förbättringar i lagstiftningen påyrkats och till en del kommit till stånd. Men om vi hava att göra med en sådan lagstiftning, en undantagslagstiftning, som har försökskaraktär och som måste hava en sådan karaktär på grund av förhållandena, då är det alls icke orimligt, att vid första tillfälle, så fort det kan vara lämpligt, en undersökning verkställas om huru lagstiftningen tagit sig ut i praktiken — hur den verkar, i vad mån den eventuellt skulle behöva förändras och förbättras, skärpas, som den föregående talaren framhöll, eller eventuellt i något avseende mildras.

Att principen godkänts av riksdagen och även av Kungl. Maj:t, att lagstiftningen på detta område borde undersökas, framgår oförtydligt av — att Kungl. Maj:t den 30 december 1911 uppdrog åt landshövding Widén att verkställa utredning rörande verkningarna av förbudslagen. Och under arbetet med denna undersökning framträdde såsom lämpligt, för att icke säga ofrånkomligt, att, framför allt även ägostycknings- och jordavsöndringsbestämmelserna, som ingått i andra lagstiftningsåtgärder, undersöktes och toges med i den granskning, som här skulle ske. Det är således alldeles klart, att i och för sig ingen invändning bör kunna göras mot lämpligheten av att verkställa en undersökning.

Nu säger herr Gezelius, att han skulle vara med om förslaget, därest det verkliga kunde anses innebära en *allsidig* undersökning av *verkningarna* av lagen; han fruktade, att det egentligen endast skulle bliva en undersökning, som komme att inriktas på ett enda bestämt syfte, nämligen till en skärpning av lagen. Men då ber jag få hänvisa till vad utskottet föreslagit och till att den, som skall åstadkomma utredningen, väl har möjlighet att giva det direktiv, som från riksdagen uttalats, och närmare utforma detsamma, så att det blir fullt begripligt. Det kan således icke vara någon fara i det hänseende, som herr Gezelius berörde. Utskottet har ock yrkat, att genom Kungl. Maj:t skall ske »en allsidig undersökning rörande verkningarna av lagen om arrende av viss jord å landet i Norrland och Dalarne den 25 juni 1909 samt lagen samma dag angående uppsikt å vissa jordbruk i Norrland och Dalarne», samt att Kungl. Maj:t därefter för riksdagen ville »för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan föranleda». Där finns således ingen begränsning i direktiv i avseende på rätten för en undersökningskommission att eventuellt även i något avseende föreslå jämkning eller — om herr Gezelius så vill — någon lindring i den lagstiftning den ärade talaren synes frukta.

Jag blev till en början rent förvånad över att inom lagut-

skottet kunde resas ett så alldeles bestämt motstånd mot att verkställa en undersökning rörande en lagstiftning av denna beskaffenhet. Jag erinrar för övrigt om att motståndet visserligen icke var enhetligt. Det borde ju för alla ställa sig så — icke minst för lagstiftningens motståndare — att, om lagstiftningen verkat dåligt eller varit verkningslös, den borde undersökas i avsikt att förbättras eller förändras. Men om det skulle visa sig, att norrlandslagarna ha haft övervägande god verkan, föreställer jag mig, att även motståndare, som till en början hyste tvivel med avseende å dess genomförande, likväl måste böja sig för de faktiska förhållandena och slutligen mera frivilligt medverka till att lagarna kunde breddas ut samt i alla avseenden göras så effektiva, att därmed säkert kunde vinnas det syfte, som ligger bakom hela lagstiftningen.

Om undersökning rörande verkningsarna av norrlandska arrendelagen m. m.
(Forts.)

I herr Daniel Perssons motion, som även den förste talaren berörde, framhålles, att jordägaren skulle stå i ansvar för förhållanden under utarrenderingen med tillämpning av denna lag, och angående detta ansåg herr Gezelius, att det icke skulle vara lämpligt eller nödvändigt att stadga något, emedan jordägaren i alla händelser vid arrendetidens utgång skulle komma att få träda till med ett sådant ansvar. Jag vill säga, att det icke hjälper mycket, om efter en arrendetids utgång jordägaren träder till med sådant ansvar; men däremot finner jag icke alls onaturligt eller stridande mot erfarenhet och praxis, att här jordägaren —, lika väl som ifråga om skogstillgång skogsägaren — träder i ansvar även under det att jorden är utarrenderad. Det är således ett alldeles riktigt förslag till förändring och förbättring i angivet syfte av lagen som påkallas i herr vice talmannens motion. Det är så, att erfarenheter undan för undan komma fram vid tillämpningen av lagarne, och att särskilt en lagstiftning, som spänner sig över ett så vidsträckt och månggrenigt fält som det ifrågavarande, måste komma att i vissa avseenden bliva mindre effektiv och kanske icke verka såsom man ursprungligen tänkt sig, är ju ganska naturligt. Lagen har kunnat överträdas, den har i flera fall icke lett till avsedd effekt; och därför måste man särskilt taga i betraktande, huru lagbestämmelserna i vissa avseenden lämpligast böra ändras. Att då vänta på att skiftesstadgan skall komma och medföra den förlösning och förbättring i detta avseende, som herr Gezelius vill, kan jag icke förstå vara varken lämpligt eller nödvändigt.

Jag tror sålunda, att första kammaren, även om många inom kammaren fortfarande skulle ställa sig tveksamma mot hela norrlandslagstiftningen, likväl och kanske icke minst därför borde vara med om att verkställa en undersökning, huru förhållandena enligt denna lagstiftning gestaltat sig. Och jag anser att de, som äro mest misstänksamma mot norrlandslagstiftningens verkan, borde vara med om att söka så fort som möjligt åstadkomma en dylik undersökning.

Om undersökning rörande verkningarna av norrländska arrendelagen m. m.
(Forts.)

Det är nog ingen hemlighet för dem i denna kammare, som följt med de politiska frågorna och de politiska striderna, att man ute i landet — och kanske särskilt bland Norrlands bönder — har en ingående uppfattning, som man fått av föregående behandling av denna och likartade frågor i denna kammare, att här finns särskilt ett intresse, som gärna sträcker sin skyddande hand omkring *bolagsväldet* och icke vill vara med om att vidtaga åtgärder, som kunna anses stå till hinder för detta och vara till skydd för den stora jordbruksbefolkningen. En dylik uppfattning har naturligtvis fått sin förstärkning av uttalanden vid behandlingen av dessa lagar här och genom allmänna uttalanden av högerns representanter inom det politiska arbetet. Jag erinrar särskilt om att denna kammares majoritetspartis ärade ledare vid flere tillfällen låtit framskymta, att norrlandslagstiftningen, vid vilken så många fäst stora förhoppningar, vore av för honom föga sympatisk karaktär, och att den i grund och botten utgjorde ett hinder för industriens utveckling. Har man den uppfattningen, kunna vi ju förstå, att lagstiftningen skall betraktas med misstro, att man över huvud taget fastän den en gång kommit till stånd, icke intresserar sig för saken och framför allt, såsom herr Gezelius, fruktar, att lagstiftningen skall skärpas. Men jag vill tro, att inom denna kammare för de allra flesta uteslutande principiella betänkligheter mot den provisoriska lagstiftningens karaktär gjort sig gällande, och principiella betänkligheter i övrigt mot formen för lagstiftningen varit den förnämsta orsaken till visad tveksamhet. Och då likväl genom denna kammares medverkan en sådan lagstiftning som den allmänna norrlandslagstiftningen kommit till stånd, så synes det mig, att även för kammaren konsekvensen bör bjuda, att nu bifalla ett yrkande av den beskaffenhet, som lagutskottet framställt, nämligen att få till stånd en allsidig undersökning av nu berörda norrlandslagstiftnings verkningar. Jag ber därför, herr vice talman, att få yrka bifall till lagutskottets förslag.

Herr Larsson, Knut: Jag erinrar mig, att då denna lag om arrende för Norrland år 1909 vann riksdagens bifall, så var det, om jag ej missminner mig, i september samma år en tvist emellan en arrendator och en jordägare, och genast vid 1910 års riksdag begärde herr Lindhagen i en motion ändring i denna lag, som endast varit i kraft några månader.

Jag vill nu påstå, att det är omöjligt, att under den korta tid, dessa lagar varit gällande, man skulle kunnat få någon sådan erfarenhet om deras verkningar, att man därpå skulle kunna grunda en ny lagstiftning. Det är helt naturligt. År 1911 fingo dessa undersökningskommissioner sitt reglemente. Tror verkligen någon praktisk lantbrukare, att man kan på ett par tre år se verkningarna av, huru en arrendator skött sitt arrende? Det finner jag omöjligt,

och det är sorgligt, om det är som herr Stårner säger, att frågan är politisk — det bör vara praktiskt sunt förstånd som skall avgöra jordfrågorna — och ej Vetlanda politiska åskådningar. Nu säger t. ex. herr Daniel Persson, att jordägaren skall vara ansvarig för hävden av hemmanet. Jag frågar er, mina herrar, om en ägare utarrenderar ett hemman till en arrendator och denna sköter det så, att varenda gång, när uppsiktskommissionen kommer dit, ägaren blir ansvarig för att intet blivit gjort, tro herrarna då, att det blir något arrende av? Tro herrarna, att det kommer att bli några arrendekontrakt alls, och då jag anser det vore lyckligt, att det bleve så många arrendatorer som möjligt på den norrländska jorden, och att den hölles i växtkraft, så kan jag ej biträda lagförslaget. Jag varnar för alla trakasserier både mot jordägare, arrendatorer och andra. Det kan gå med detta, liksom det gått med vattenfallspolitiken i Norrland. Där har man för arrende av kronans vattenfall gjort så ofördelaktiga arrendevillkor, så att jag tror, att ännu på femte året ingen enda har arrenderat ett vattenfall av kronan. Skall det nu här bli liknande trakasserier med avseende på arrendatorer och jordägare där uppe, så befarar jag, att även dessa jordbrukare, likaväl som den arbetarstam, som borde ha vunnit arbete vid de vattenfall, som icke ännu blivit utbyggda, bli emigranter.

Det är av dessa skäl herr vice talman, som jag ber att få yrka avslag å utskottets förslag och bifall till reservationen.

Herr Rosén: Om jag fattade herr Gezelius rätt, så fruktade han, att en utredning och därav följande ändringar i arrendelagen skulle medföra otrygghet för arrendatorerna. Jag tror icke, att så är förhållandet, ty arrendatorernas ställning är redan nu synnerligen otrygg. Den kan i varje fall knappast bli otryggare. Jag har nämligen varit i tillfälle att se ett kontrakt, som ett större sågverksbolag i Västerbottens län upprättat med sina arrendatorer. Det var ett tryckt exemplar och följaktligen torde allesammans vara lika lydande. Det kontraktet innehåller den bestämmelsen, att arrendet gäller det i lagen föreskrivna antalet år, men därutöver har tillfogats, att om bolaget under tiden lyckas sälja hemmanet, så förfaller kontraktet. Det finnes vidare en mycket märkvärdig bestämmelse om, att bolagen äga rätt att forsla timmer över de ägor, som arrendatorn disponerar, och att om därvid åstadkommes *större* skador, så är bolaget skyldigt att lämna skadestånd, men ersättningen skall bestämmas av två skiljemän, och dessa utses av bolaget. Arrendatorn har icke rätt att föra någon klagan över dessa båda skiljemäns beslut. Arrendatorn är således fullständigt rättslös gent emot bolaget. Förhållandena äro så otrygga i vissa fall ännu, trots de nya lagarna, att det finnes personer, som lämnat sina arrenden och i stället övertagit kronatorp, vilket anses fördelaktigare, i trots av att även dessa kontrakt äro mycket ogynnsamma.

Jag tror således, att utredningen är synnerligen önskvärd,

Om undersökning rörande verkningarna av norrländska arrendelagen m. m.
(Forts.)

Om undersökning rörande verkningarna av norrlandska arrendelagen
m. m.

och jag ber, herr vice talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

(Forts.)

Herr Alexanderson: I anledning av de anmärkningar, som herr Knut Larsson gjort mot utskottets hemställan, ber jag att få göra ett par erinringar.

Herr Larsson yttrade, att det är ju icke möjligt att efter ett par tre år någon erfarenhet kunnat vinnas om vilka verkningar en lagstiftning av ifrågavarande art i själva verket haft. Jag vill härtill svara, att lagen redan nu är över fem år gammal. Innan Kungl. Maj:t hinner sätta i gång någon åtgärd i anledning av en eventuell riksdagsskrivelse, så kommer det att gå långt in på det sjätte året från lagens stiftande. De jordbrukskommissioner, som förordnats, trädde i verksamhet till en del år 1910 och till den övriga delen i början av år 1911. Sålunda, om man tänker sig, att den ifrågasatta utredningen begyntes vid nästa årsskifte, bleve det omkring fyra år, som dessa jordbrukskommissioner varit i verksamhet. Det är klart nog, att en så kort tid icke kan vara tillräcklig för att visa vilka verkningar på vederbörande hemmans hävd denna lagstiftning fått. Men det är icke heller närmast detta, som den nu ifrågasatta undersökningen avser, utan den avser att samla de erfarenheter, som man gjort inom jordbrukskommissionerna eller eljest under de gångna åren angående de vanskligheter, som mött vid tillämpningen av den ifrågavarande lagstiftningen att finna de brister, som den helt naturligt i egenskap av försökslagstiftning varit behäftad med, och huru dessa brister måtte genom lämpliga tillägg och ändringar, såsom herr Stårner anmärkt, antingen i mildrande eller skärpande riktning avhjälpas. För en sådan revision av nämnda lagstiftning förefaller det mig, som om den gångna tiden och den därunder vunna erfarenheten borde vara tillräckliga. Tiden blir ju ungefär lika lång som den tidsperiod, som man ansåg böra förflyta från den övriga norrlandslagstiftningens inrättande till den tid, då undersökning av verkningarna av lagstiftningen i den delen skedde.

Herr vice talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan, och jag ber att ännu en gång få stryka under, hurusom denna hemställan dock från båda kamrarnas högerpartier vunnit ett icke oväsentligt understöd, ehuru väl en del av utskottets medlemmar ställt sig mindre villiga.

Men även herr Gezelius har ju egentligen såsom skäl för sitt avslagsyrkande endast anfört en farhåga, att man skulle hava i utskottets motivering givit några direktiv, som skulle komma att påverka undersökningen i en viss bestämd riktning. Jag vågar påstå, att så ej kan sägas vara förhållandet, om man jämför vad som säges i motionen — enligt referat å sid. 3 här i utlåtandet — angående de förhållanden, som motionären i främsta rummet tänkt skola bliva föremål för undersökning, med de uttalanden, som utskottet har haft i sin motivering, där det heter: »i anslutning huvudsakligen» till vad som sagts i motionen. Utskottet har ju blott ansett sig böra till-

styrka en undersökning, som i klämman har betonats böra bliva av allsidig art.

Beträffande de farhågor man har uttalat rörande de i herr Daniel Perssons, vice talmannen i andra kommaren, motion framställda önskemål, så ber jag att få understryka, att utskottet ju icke har — och icke heller riksdagsskrivelsen skulle ju sålunda komma att innehålla något dylikt — uttalat sig tillstyrkande om de framställda önskemålen, utan utskottet har helt enkelt refererat, att motionären har omtalat en del oegentligheter, som enligt hans uppfattning skulle vidlåda uppsiktslagen. Utskottet har ej ansett sig böra gå in i en närmare prövning av den saken, utan har ansett, att dessa frågor i allt fall skulle falla inom ramen för den undersökning, som utskottet redan med hänsyn till den andra motionen funnit sig böra tillstyrka. Jag skall be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Om undersökning rörande verkningarna av norrländska arrendelagen m. m.
(Forts.)

Herr Gezelius: Herr vice talman! Om, såsom det förefaller mig, att den siste ärade talaren avsåg att säga, med bifall till detta utskottbetänkande skulle avses väsentligen att tillgodogöra sig den erfarenhet, som vederbörande jordbrukskommissioner kunnat vinna under sitt arbete, så måste jag säga, att utskottet har på ett rätt otydligt sätt framställt detta syfte. Att tillgodogöra sig den erfarenhet och den uppfattning, som kommissionerna kunnat vinna, finner jag för min del vara synnerligen önskvärt, men det bör väl mycket lätt kunna göras med det material, som jordbrukskommissionerna borde inlämna till vederbörande myndigheter. Möter hinder härför genom avfattningen av det för kommissionerna fastställda reglementet, så lär väl lämpligen och mycket enkelt ändring därutinnan kunna ske i samma ordning som den, vari detta reglemente tillkommit. Vad man nu vet, åtminstone vad utskottet vet om jordbrukskommissionernas erfarenheter inskränker sig till privata uttalanden om de inom någon av kommissionerna vunna erfarenheter och vad man har hört. Ingenting därutöver.

En ärad talare har sökt med drastiska exempel visa oeffträttligheten i den gällande lagstiftningen. Jag behöver ej bemöta det yttrandet med mer än en erinran om, att flagranta överträdelser av gällande lag skådar man på alla områden. Ett så flagrant exempel härpå som det av honom angivna för kringgående av arrendelagens bestämmelse om arrende antingen för en minimitid av 15 år, vare sig kontrakt finnes eller ej, eller för livstid har åtminstone ej jag hört åberopas som skäl för en lagändring. En sådan tillämpning av lagen är i mina ögon så uppenbart oriktig, att jag hoppas lagstiftaren ej skall sysselsätta sig med dylika skäl för eventuella lagändringar.

Den förste talaren till förmån för utskottets betänkande tvekade ej att tydligt, mera tydligt än vad jag hade väntat, uttala, att här ligger bolagsintresset bakom första-kammarmajoritetens motvilja mot att utsträcka norrlandslagstiftningen. Kanske är jag berättigad erinra den ärade talaren om, att jag för min

Om undersökning rörande verkningarna av norrländska arrendelagen m. m.
(Forts.)

del under de år, jag varit i tillfälle att uti riksdagen göra min uppfattning på ifrågavarande område gällande, har handlat efter den övertygelsen, samt talat och röstat för att norrlandslagstiftningen, sådan som den blivit i brist på möjlighet att på lämpligare sätt avhjälpa de olägenheter, som måst rättas, likväl i stort sett är ganska ändamålsenlig. Det är ej av det skäl, att jag ville sätta krokben för norrlandslagstiftningen, som jag har reserverat mig mot utskottets betänkande. Till ett dylikt påstående har den ärade talaren ej något fog. Jag har ej heller velat säga, att ej någon ändring i denna lagstiftning, eventuellt med skärpningar gent emot fastighetsägaren, kan bli nödig; men jag har ansett, att då inga i mina ögon bärande skäl blivit framlagda för att göra ändring i densamma och då man ej ens kan visa, att ett tillförlitligt material är möjligt att skaffa på det området, så bör man — särskilt med hänsyn till hur en sådan åtgärd, som nu är i fråga i detta syfte, kommer att verka — låta bli det. Det är ej så obilligt, när man ser, såsom jag redan förut påmint om, att 1912 års lagutskott var enhälligt därom; endast socialdemokraterna, herr Lindhagen och hans kamrater, avveko. Härav kan utdragas den uppfattningen, att det var uppenbart, att man på ifrågavarande område ej kunde beräkna att erforderligt material förelåg; och, som jag redan sagt, på de två år, som sedan dess gått, kunna icke verkningarna av denna arrendelag skönjas. De skönjas först efter många år. Det är dessa skäl, herr vice talman, som föranleda mig att vidhålla mitt yrkande.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr vice talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framstälts, propositioner, först på bifall till vad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle avslå såväl utskottets hemställan som de i ämnet väckta motionerna; och förklarade herr vice talmannen sig anse den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som avslår såväl vad lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 32, som de i ämnet väckta motionerna, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 71;

Nej — 49.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets den 29 och 31 nästlidne månad bordlagda utlåtande nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av mark tillhörande kronolägenheten Duvedals kvarn i Motala socken,

biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo lagutskottets den 31 sistlidne augusti och den 3 innevarande september bordlagda memorial nr 33, i anledning av dels återremiss av vissa delar av utskottets utlåtande nr 22 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till strafflag för krigsmakten, lag om krigsdomstolar och rättegången därstädes, lag om införande av den nya strafflagen för krigsmakten och den nya lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes samt vad i avseende därå iakttagas skall, lag om ändrad lydelse av 26 § i 8 kap. strafflagen, lag om ändrad lydelse av 9 och 13 §§ i 10 kap. strafflagen, lag om ändrad lydelse av 4 och 6 §§ i lagen angående villkorlig straffdom den 22 juni 1906 samt lag om ändring i lagen angående förordnande av rättegångsbiträde åt häktad den 14 september 1906 jämte i anledning av berörda proposition väckta motioner, dels ock kamrarnas skiljaktiga beslut i ämnet.

*Samman-
jämnings-
förslag ang.
strafflag för
krigsmakten
m. m.*

I utlåtande nr 22 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till strafflag för krigsmakten, lag om krigsdomstolar och rättegången därstädes, lag om införande av den nya strafflagen för krigsmakten och den nya lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes samt vad i avseende därå iakttagas skall, lag om ändrad lydelse av 26 § strafflagen, lag om ändrad lydelse av 9 och 13 §§ i 10 kap. strafflagen, lag om ändrad lydelse av 4 och 6 §§ i lagen angående villkorlig straffdom den 22 juni 1906 samt lag om ändring i lagen angående förordnande av rättegångsbiträde åt häktad den 14 september 1906, dels ock i anledning därav väckta motioner, hade lagutskottet hemställt, A) att riksdagen måtte antaga nämnda lagförslag med den lydelse, utskottets berörda utlåtande innehöll, sam B) att de i anledning av förevarande proposition väckta motionerna, därest de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet sålunda hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag hade vid behandling av detta utlåtande båda kamrarna med vissa angivna undantag bifallit utskottets hemställan.

Med anledning av vad sålunda förekommit hade utskottet till behandling förehaft frågan om sammanjämkning av den skiljaktighet, som alltså föreläge emellan kamrarnas beslut,

och hade utskottet i sådant avseende i nu föredragna memorial hemställt, att kamrarna, andra kammaren med fattande av beslut i fråga om de av kammaren till utskottet i deras helhet eller i vissa delar återremitterade paragrafer och båda kamrarna med frånträdande i vissa angivna fall av förut fattade beslut, måtte antaga *dels*

Samman-
jämnings-
förslag ang.
strafflag för
krigsmakten
m. m.
(Forts.)

23, 24 och 60 §§ i strafflagen för krigsmakten samt 6 § i lagen om införande av den nya strafflagen för krigsmakten och den nya lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes samt vad i avseende därå iakttagas skall i den lydelse, nämnda paragrafer ägde i Kungl. Maj:ts förslag, *dels* 25 § i strafflagen för krigsmakten i den lydelse 26 § av samma lag hade i utskottets förslag, ävensom 41, 42, 43, 73 och 79 §§ i strafflagen för krigsmakten samt 72 § i lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes i den lydelse samma paragrafer ägde i utskottets förslag, *dels ock* i förevarande memorial angiven lydelse av vissa paragrafer i de föreliggande lagförslagen.

Herr Petré n: Herr vice talman: Då detta ärende förra gången behandlades här i kammaren, nämnde jag, att jag mer än en gång erfarit, hurusom psykiskt undermåliga individer, vilkas abnormitet gör det svårt för dem att anpassa sig efter det militära livet, gång på gång bestraffats med mörk arrest. Jag skall nu, då frågan åter ligger före, begagna tillfället att belysa detta mitt yttrande med ett par exempel.

Omedelbart efter förra diskussionen om mörkcellstraffet fann jag på min plats i medicinalstyrelsen ett nytt mål av denna art. Det gällde en beväringssyngling, om vilken det upplystes, att han före den nu ifrågavarande förseelsen två gånger bestraffats, båda gångerna med mörk arrest. Av handlingarna i målet att döma hade icke före detta straff någon mindre sträng straffom ens försökts. Och dock var, åtminstone för ett civilt förstånd, den första förseelsen icke av någon svårare beskaffenhet. Den hade nämligen bestått däruti, att ynglingen — jag citerar här ordagrant — »genom onödig förfrågan uppehållit verkställigheten av förmans befallning». För denna förseelse dömdes han, utan att han, såvitt man kunde se, förut varit straffad, den 19 juni till sex dagars sträng arrest. Andra gången var ju förseelsen av svårare art, i det han hade visat vårdslöshet vid fullgörandet av tjänsten och vanvördigt uppträdande mot förman. Här för dömdes han den 17 juli till åtta dagars sträng arrest. Emellertid lät han sig icke heller därav rätta. Ty snart nog visade han åter trots mot befälet. Då det en dag hos honom sagnades en av de patroner han skulle innehava, ville han icke ge någon förklaring däröver och satte sig vid visitation till motvärn. Vid vittnesförhöret framgick nu, att kamraterna knappast ansågo honom fullt normal och att underbefälet funnit honom ha mycket dålig fattningsförmåga. Med anledning av dessa upplysningar anmodades vederbörande läkare närmare undersöka hans sinnesbeskaffenhet. Denne kom till det resultat, att han var psykiskt undermålig med de för sådana individer så utmärkande oresonliga häftighetsutbrotten. Därpå hänsköts ärendet till medicinalstyrelsen, som den 20 augusti avgav det utlåtandet, att ynglingen i fråga på grund av bristande psykisk utveckling (alltså medfödd psykisk undermålighet) vid den påtalade förseelsens begående saknat förståndets fulla bruk, samt att den bristande förståndsutveckling, varmed han sålunda vore behäftad, vore så höggradig, att han måste anses till krigstjänst oduglig.

Ett annat för mörkcellstraffets användning utan hänsyntagande till vederbörandes psykiska konstitution mycket belysande exempel är följande fall:

En yngling, som i november 1908 ingick som volontär vid ett husarregemente i södra Sverige, blev under tiden mellan februari 1909—september 1910 straffad: fyra gånger med vaktarrest, fyra å sex dagar varje gång, två gånger med åtta dagars sträng arrest och en gång med fängelse i en månad. Därpå fick han avsked. Två månader senare eller i december 1910 började han emellertid vid ett hästregemente i Stockholm fullgöra sin värnplikt. Redan i januari 1911 blev han åter straffad med sträng arrest under åtta dagar två gånger, båda gångerna för olovligt undanhållande. I början av maj samma år stod han därpå åter under tilltal. Anledningen härtill var den, att han, sedan han av regementets läkare erhållit ett kort, som berättigade honom till behandling å garnisonssjukhusets tandpoliklinik, en förmiddag begivit sig dit, utan att dock hava begärt eller erhållit permission, varefter han på återvägen i staden råkat bekanta med resultat, att han återkom till regementet först långt fram på eftermiddagen och i berusat tillstånd. Han dömdes härför den 9 maj till en månad och 24 dagars fängelse. Efter att hava erhållit denna dom, begärde han permission för att uppsöka en advokat, men förvägrades honom detta. Han gick emellertid då utan tillåtelse. När han därpå vid återkomsten skulle sättas i vaktarrest, sköt han sig i bröstet med en karbin. För denna skottskada vårdades han å garnisonssjukhuset till den 22 juni (1911). Vid utskrivningen därifrån erhöll han en skriftlig rekommendation av sjukhusets läkare att få permission, men efter återkomsten till regementet vägrades honom sådan konsekvent. Den 19 juli föll krigshovrättens utslag i föregående mål, därvid det honom ådömda fängelsestraffet förvandlades till åtta dagars sträng arrest. Innan han blivit insatt i denna, avvek han emellertid ånyo och uppsökte sin advokat i och för domens överklagande, men återvände icke till regementet, utan stannade — enligt egen uppgift för att söka skaffa sig arbete efter värnpliktstidens slut — här i staden, tills han den 30 juli togs av polisen och återfördes till regementet. Därpå dömdes han den 3 augusti 1911 för olovligt undanhållande under synnerligen försvärande omständigheter till två månaders fängelse, vilken dom av krigshovrätten blev stadfast den 16 september. Även denna dom överklagade han emellertid hos Kungl. Maj:t och var därvid den underdåniga besvärsskriften bifogat ett utlåtande av läkare, som av ynglingens advokat blivit anmodad undersöka denne. Enligt detta utlåtande hade undersökningen givit till resultat, att ynglingen föredde utpräglade tecken till sinnesslöhet (eller medfödd psykisk undermålighet) i förening med grubbel och livsleda, varför han enligt utlåtandet måste anses sakna förståndets fulla bruk och icke utan fara för allvarigare psykisk rubbning kunna avtjäna de honom ådömda straffen, särskilt mörkcellstraffet. Häri instämde medicinalstyrelsen, vilkens yttrande Kungl. Maj:t därpå begärde.

Herr vice talman! Då nu kammaren går att besluta om mörk-

*Samman-
jämnings-
förslag ang.
strafflag för
krigsmakten
m. m.
(Forts.)*

Samman-
jämnings-
förslag ang.
strafflag för
krigsmakten
m. m.
(Forts.)

cellstraffets bibehållande, har jag velat uti kammarens protokoll få belyst, vilket missbruk av denna barbariska strafform som kunnat förekomma. Nu ligger det naturligtvis nära till hands att anhän- garna av utskottets kompromissförslag invända, att ett dylikt miss- bruk av mörkcellstraffet, som det, varpå jag nu lämnat exempel, icke skall behöva riskeras efter genomförandet av det nu föreliggande förslaget med dess föreskrifter att sträng arrest i regel endast får ådömas av krigsdomstol samt att straffet får gå i verkställighet först sedan vederbörande läkare efter undersökning förklarat, att den straffskyldige kan utan våda för hälsan undergå straffet.

Vad sistnämnda föreskrift beträffar, vill jag här endast erinra om, att herr Alexanderson vid den förra diskussionen med obönhörlig logik bevisade det fullkomligt värdelösa uti en sådan föreskrift. Och vad den vid kompromissen nytillkomna föreskriften beträffar, att sträng arrest må ådömas endast av krigsdomstol utom i vissa undantagsfall, så synas mig gränserna för dessa undantagsfall vara dragna så vagt, att föreskriften mister så gott som all betydelse. Nu är det emellertid att hoppas, att sedan strafformer »skärpt arrest» bli- vit införd som en självständig strafform mellan enkel vaktarrest och mörkcellstraffet, detta senare icke så ofta som hittills skall komma till användning, men jag kan inte neka till, att man känner sig något pessimistisk härutinnan, då man hör herrar officerare så kraf- tigt uttala sig för mörkcellstraffets nödvändighet i många fall. Nå- gon bestämd erfarenhet härom synes det mig emellertid omöjligt att äga, då krigslagarna hittills icke upptagit den skärpta arresten så- som självständig strafform. Enligt mitt förmenande är det emeller- tid absolut fördömligt, om en så brutal strafform som mörkcellstraf- fet finnes i en lag, så länge dess nödvändighet icke är ovedersäg- ligt bevisad, och jag delar därför den uppfattning, som herrar Lind- hagen och Persson uttalat i sin reservation, nämligen att den stränga arresten borde utgå ur lagförslaget.

Såsom frågan nu ligger i denna kammare, skall jag emellertid icke göra något yrkande, men jag har, som sagt, velat begagna till- fället här att — kommande forskare i riksdagsförhandlingarna till upplysning och begrundande — i kammarens protokoll få införda ur offentliga handlingar hämtade exempel på, i huru högeligen olämp- liga fall mörkcellstraffet kunnat komma till användning.

Herr Alexanderson: Jag anhåller, herr vice talman, att få begagna detta tillfälle, då krigslagarna åter äro före i kam- maren, till att uttala ett beklagande av den form, som jag vid sista tillfället, då vi diskuterade detta ärende, kom att giva mina reflexio- ner över lagrådets förfarande att inhämta krigsbefällets yttrande rö- rande den stränga arresten. Då jag hade detta uttalande, så ägde jag inga andra källor till kunskap om förloppet vid denna åtgärd än lagrådets proposition vidfogade protokoll, och av dessa protokoll syntes det mig tydligt framgå, att lagrådet hade vidtagit sin åtgärd helt och hållet på egen hand. Emellertid har det ju numera upp- lyst, nämligen av nuvarande statsrådet och chefen för justitiede-

partementet vid frågans behandling i andra kammaren, att lagrådet under hand hade rådfört sig med dåvarande departementschefen, innan det tog det ifrågavarande steget. Även om denna förhandling var blott muntlig och det kanske ej är uteslutet, att ett missförstånd mellan de förhandlande ägt rum angående karaktären och omfattningen av den åtgärd, som lagrådet avsåg att företaga, så kommer ju i alla fall enligt min uppfattning lagrådets åtgärd efter denna upplysning att framstå i en helt annan dager. I själva sakfrågan, rörande det mindre lyckliga däruti, att lagrådet inhämtar den allmänna opinionen inom en viss kår och framför denna opinion som betäckning för sitt eget ståndpunktstagande vid ett lagförslag, har jag visserligen ingenting att återkalla av vad jag vid föregående tillfälle sagt; jag delar helt och hållet den uppfattning som samtidigt uttalades därutinnan av herr Staaß i andra kammaren. Men däremot kan jag ej underlåta att beklaga, att min kritik av åtgärden i fråga — som ju i varje fall kunnat oavsett detta framföras i en varsammare form — kom att få den karaktär den fick, beroende som sagt på en missuppfattning av hur händelseförloppet hade varit. Jag har, som sagt, herr vice talman, velat begagna detta tillfälle till att uttala detta beklagande.

*Samman-
jämnings-
förslag ang.
strafflag för
krigsmakten
m. m.
(Forts.)*

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter kammaren biföll vad utskottet i förevarande memorial hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av första särskilda utskottets den 31 sistlidne augusti och den 3 innevarande september bordlagda utlåtande nr 27, i anledning av väckt motion i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om understöd i vissa fall åt sådan värnpliktigs familj, som fullgör tjänstgöring till rikets försvar, jämförd med Kungl. Maj:ts proposition angående reglemente för arméns avlöning under krigstjänstgöringstid m. m.,

biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets den 3 och 4 i denna månad bordlagda utlåtanden:

nr 28, i anledning av dels vissa framställningar rörande tionde huvudtiteln, innefattande anslagen under pensions- och indragningsstaterna, dels och återremiss av punkt 31:o) av utskottets utlåtande nr 9 angående regleringen av utgifterna under riksstatens tionde huvudtitel, samt

nr 29, rörande ifrågasatt kompletterande dekorerings av andra kammarens plenial,

biföll kammaren vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Anmäldes och bordlades lagutskottets memorial nr 35, i anledning av återremiss från andra kammaren av lagutskottets utlåtande

nr 31 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående förordnande om anstånd med betalning av gäld (moratorium).

Anmälades och godkändes

bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 249, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1, 3, 5, 6, 15 och 40 §§ i förordningen angående försäljning av brännvin den 9 juni 1905 ävensom en i ämnet väckt motion;

nr 250, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1, 23 och 29 §§ i förordningen den 11 oktober 1907 angående beskattning av socker ävensom till ändrad lydelse av anm. 1 under rubriken 160 och anm. under rubriken 161 i gällande tulltaxa;

nr 251, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om arvsskatt och skatt för gåva;

nr 252, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående stämpelavgiften;

nr 253, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 3 §§ samt 6 kap. i förordningen den 6 november 1908 angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper; samt

nr 254, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om vissa ändringar i 6—10 §§ i förordningen den 20 april 1906 angående en särskild stämpelavgift för försäljning av punsch, arrak och rom.

Justerades nio protokollsutdrag för denna dag ävensom protokollet för den 31 nästlidne augusti.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 3,55 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.

Rättelse

i första kammarens protokoll den 26 augusti 1914 f. m. (nr 63)
å sid. 28 rad 9 uppfifrån står

Rörande den nu föredragna §
skall vara

Rörande det nu föredragna förslaget